

แนะนำบทที่ 8

การปกครองประชาธิปไตย

1. แนวคิด

- 1.1 ศัพท์ “ประชาธิปไตย” แพร่หลายมากแต่ก็เข้าใจแตกต่างกัน จึงควรทราบความหมายให้ชัดเจนเสียก่อน
- 1.2 การปกครองแบบประชาธิปไตย มี 2 รูปแบบใหญ่ ๆ
- 1.3 ความอยู่รอดและการพัฒนาประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับนานาปัจจัย

2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่ออ่านบทนี้จบแล้ว นักเรียนจะสามารถ

- 2.1 บอกความหมายต่าง ๆ ของประชาธิปไตยได้
- 2.2 อธิบายรูปแบบใหญ่ ๆ ของประชาธิปไตยได้
- 2.3 อธิบายปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยได้

บทที่ 8

การปกครองประชาธิปไตย

1. ความนำ

มีผู้ใช้ศัพท์ประชาธิปไตยกันอย่างกว้างขวางทั้งในฝ่ายที่เรียกตนเองว่าเป็น “กลุ่มโลกเสรี” และในฝ่ายที่เรียกกันว่าเป็นกลุ่ม “สังคมนิยม” หรือ “กลุ่มสังคมนิยมคอมมิวนิสต์” หนึ่ง ยังมีการใช้ผสมกับศัพท์อื่น ๆ อีกด้วย เช่น ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ (economic democracy) และประชาธิปไตยทางอุตสาหกรรม (industrial democracy) “ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ” หมายถึง การกระจายรายได้ให้ทัดเทียมกันในหมู่ประชาชนเป็นจำนวนมาก (Levine, *op.cit.*, p.42.) ส่วน “ประชาธิปไตยอุตสาหกรรม” หมายถึง ประชาธิปไตยในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น การมีสหภาพ แรงงาน เป็นต้น

ศัพท์ “ประชาธิปไตย” ใช้ในสามความหมายใหญ่ ๆ ซึ่งถ้ากำหนดเป็นวงรอบหรือฐานะใหญ่ ๆ 3 ฐานะ ได้แก่ 1) เชิงความคิด 2) รูปแบบการปกครอง และ 3) วิถีชีวิต ดังนี้

ในวงรอบหรือฐานะเป็นปรัชญา ทฤษฎีหรืออุดมการณ์ทางการเมืองใน ความหมายนี้มุ่งไปในเรื่องของความคิด เป็นสภาพทางมโนกรรม (การกระทำทางใจซึ่งแตกต่างจากกายกรรมและวจีกรรม) ทั้งของชนระดับนำ (elites) และคนทั่วไป (ordinary citizens)

ในวงรอบหรือฐานะเป็นรูปแบบการปกครองเป็นการพิจารณาในเชิงโครงสร้างของรัฐบาลแบบประชาธิปไตย เช่น เป็น 1) ระบบรัฐสภา 2) ระบบประธานาธิบดี

ในวงรอบหรือฐานะวิถีชีวิต (way of life) ได้แก่ 1) วิถีทางแห่งการยอมรับ “เสี่ยง ข้างมาก” 2) การมีใจกว้าง 3) มีขันติธรรม 4) การไม่ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา และ 5) การมีความเอาใจใส่ในกิจการบ้านเมือง อันเป็นเรื่องการประพฤติปฏิบัติในสังคม

2. ศัพท์ประชาธิปไตย

ศัพท์ “ประชาธิปไตย” ในภาษาไทยคงบัญญัติขึ้นประมาณไม่เกิน 100 ปีที่ผ่านมา โดยได้มีการเทียบกับภาษาอังกฤษ จึงออกมาในรูปของการสมาส (ผสม) กันระหว่างสองศัพท์ ได้แก่ ประชา + ธิปไตย ศัพท์ “เดมมอคระซี” (democracy)

ในภาษาอังกฤษเริ่มใช้ครั้งแรกประมาณ 400 ปีมาแล้ว คือ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้ โดยการแปลเทียบเคียงกับภาษาฝรั่งเศส คือ เดโมกราตี (democratie) โดยย้อนไปถึง ศัพท์เดิมเริ่มแรก คือ ในภาษากรีก คือ “เดโมคราเตีย” (demokratia) ซึ่งย้อนกลับไปถึงสมัย กรีกโบราณเมื่อ 2400 ปีมาแล้ว (Raymond Williams, **Keywords**, London: Fontana Books, 1983, p.93.)

คือ เป็นการผสมระหว่างสองตัว ได้แก่ “เดมอส” (demos) กับ “เครตอส” (kratos) เดโมส ได้แก่ ประชาชน เครตอส หมายถึง การปกครอง “kratos” เป็นคำนาม (คำกริยา คือ “kratien”) เมื่อนำ 2 ศัพท์ผนวกเข้าด้วยกัน จึงสื่อความหมายว่าเป็นการปกครองของ ประชาชน

ศัพท์ “ประชาธิปไตย” ใช้กันอย่างแพร่หลายและยอมสับสนได้ง่าย ดังปรากฏว่า ผู้คน ในประเทศเผด็จการก็ยังอ้างว่าระบบของตนเป็นประชาธิปไตย

ตัวอย่างที่หนึ่ง ได้แก่ หัวหน้าใหญ่ของระบบเผด็จการฟาสซิสต์ในอิตาลี คือ เบนนิโต มุสโสลินี ได้อ้างว่าระบบของเขาเป็น “การเข้าถึงความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง” (the realization of true democracy)

(cf. Austin Ranney. **The Governing of Men**, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1962, p.172.)

ตัวอย่างที่สอง ได้แก่ การที่ได้ฝ่ายผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์เรียกระบบของเขา ว่า “ประชาธิปไตยของปวงชน” หรือ “มหาชนาธิปไตย”(People’s democracy) และจะ เห็นว่าชื่อประเทศที่นิยมลัทธิดังกล่าวสมัยหนึ่ง เช่น แอฟกานิสถาน เกาหลีเหนือ และลาว ใน ยุคนั้นมีศัพท์ประชาธิปไตยอยู่ด้วย คือ 1) Democratic Republic of Afghanistan 2) Democratic People’s Republic of Korea 3) Lao People’s Democratic Republic.

ตัวอย่างที่สาม อดีตผู้นำนักปฏิวัติชาวรัสเซีย คือ วลาดิมีร์ เลนิน(Vladimir Lanin) กล่าวว่า “ลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเดียวก่อนหน้านี้ซึ่งสามารถให้ความเป็นประชาธิปไตยได้ สมบูรณ์” (Loc. cit.)

อนึ่ง เลนินยังเรียกระบบคอมมิวนิสต์เป็น “ประชาธิปไตยของชนชั้น กรรมกรมาชีพ” (proletarian democracy) โดยถือว่าเป็นประชาธิปไตยมากกว่าประชาธิปไตย ของชนชั้นกระฎุมพี (บูร์จัวซี—bourgeois democracy)

(William Ebenstein, et al., **American Democracy in World Perspective**, 5th ed., New York: Harper and Row, 1980, p.17.)

ดังนั้น เมื่อใช้ศัพท์ประชาธิปไตยนี้จึงควรระบุให้ชัดเจนเกี่ยวกับหลักของประชาธิปไตย อย่างที่ไช่กันโลกตะวันตก คือ เสรีประชาธิปไตย (liberal democracy)

3. ภาพพจน์ (image) ของประชาธิปไตย

ในช่วงหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ภายหลัง พ.ศ.2488 องค์การยูเนสโก ได้สำรวจความคิดเห็นโดยสุ่มตัวอย่าง ของนักวิชาการทั้งจากโลกตะวันตกและตะวันออกเป็นจำนวนกว่า 100 คน ทุกคนล้วนมีทรรศนะที่ดีต่อประชาธิปไตย ในอดีต เปอริคลีส (Pericles) ผู้นำคนหนึ่งของนครรัฐเอเธนส์ยุคโบราณเกินกว่า 2400 ปีมาแล้ว ได้แสดงความชื่นชมต่อระบบการปกครองประชาธิปไตยแบบโดยตรง

แต่นักปราชญ์เพลโตมีความเห็นต่อด้านประชาธิปไตย โดยถือว่าเป็นการให้อำนาจแก่ผู้ที่ปราศจากความรู้ เพลโตต้องการสถาปนาสังคมอันเลอเลิศอย่างที่เรียกว่า “อูตมรัฐ” โดยให้ผู้ปกครองสูงสุดเป็น “ราชาปราชญ์” คือมีทั้งสติปัญญาและมีอำนาจและบรรดาผู้นำระดับรอง ๆ ลงไปเป็นผู้มีสติปัญญา (wisdom) และคุณธรรม (virtues)

อาริสโตเติล มีแนวคิดคล้ายเพลโต แต่ไม่ต่อต้านประชาธิปไตยมากนัก ดังจะเห็นได้ว่าการแบ่งรูปแบบของการปกครองอาริสโตเติลจัดประชาธิปไตยอยู่ในกลุ่มของการปกครองโดยคนหมู่มากที่มีความโน้มเอียงไปในทางที่ไม่ดี แต่การปกครองโดยคนส่วนใหญ่ซึ่งมีแนวโน้มไปในทางที่ดีและอาริสโตเติลเชื่อว่าจะเป็นไปได้คือ “มัชฌิมาธิปไตย” หรือ “มัชฌิมวิทธิปไตย” (Polity) ซึ่งพอที่จะเทียบเคียงกับประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันซึ่งมหาชนคนส่วนใหญ่อยู่ในระดับกลาง เช่น ในอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น

ต่อจากช่วงเวลาของอาริสโตเติล ศัพท์ประชาธิปไตยถูกใช้ในความหมายที่ไม่แสดงความนิยมชมชื่น (Mayo, op.cit., p.25.)

จวบจนกระทั่งศตวรรษที่ 17 ประชาธิปไตยเริ่มได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าโดยกลุ่มบุคคลซึ่งเรียกตนเองว่า “ผู้ขยับให้สูงขึ้น” หรือ “ผู้ยกระดับ” (the levellers) ในประเทศอังกฤษ

ตอนปลายศตวรรษที่ 18 คือ ประมาณ 230 ปีมาแล้ว ผู้คนจำนวนมากโดยเฉพาะผู้มีการศึกษาไม่พอใจกับการใช้ศัพท์ประชาธิปไตย และแม้กระทั่ง “บรรดาบิดาผู้สถาปนา” หรือ “ผู้ประดิษฐ์” (Founding Fathers) คือ ผู้ก่อตั้งของประเทศและรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ไม่ยอมใช้ศัพท์ “ประชาธิปไตย” แต่ใช้คำว่า “ลัทธิสาธารณรัฐนิยม” หรือ “คตินิยมแบบสาธารณรัฐ” (republicanism) แทน สาธารณรัฐนิยมจึงมีความหมายแทนประชาธิปไตยในยุคนั้น

ในศตวรรษที่ 19 มีการมองประชาธิปไตยในแง่ที่ด้อย่างแพร่หลายมากขึ้น ดังปรากฏในข้อเขียนของผู้มีเชื้อสายขุนนางฝรั่งเศสที่มีชื่อว่าแอเลกซิส เดอ ทอคเกอวิลย์เกี่ยวกับ “ประชาธิปไตยในอเมริกา” ต่อมาในศตวรรษที่ 20 คือ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (1914-18) มีการมองประชาธิปไตยไปในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน และถือกันว่าศตวรรษที่ 20 น่าจะเป็นศตวรรษแห่งสามัญชนและศตวรรษแห่งการที่นานาชาติตัดสินใจด้วยตนเอง (self-determination) โดยปราศจากการบีบบังคับหรือขู่เข็ญใด ๆ

ดังนั้น ศัพท์ “ประชาธิปไตย” ได้กลายเป็น “ศัพท์เกียรติยศ” (honorific) ที่หลายสำนักและหลายฝ่ายต้องการยึดเป็นของตนดังได้กล่าวมาแล้ว หนังสือที่มีสาระคล้ายสารานุกรม (encyclopaedia) ย่อย ๆ เล่มหนึ่งกล่าวว่ามีคานิยาม เรียกตนเองว่าเป็นประชาธิปไตยไม่ว่าเป็นฝ่าย “Left, Center, or Right.” ทั้งนี้เพราะ “Recently, democracy seems to have scored a historic victory over alternative forms of governance.” และ “Political regimes of all kinds throughout the world style themselves democracies—albeit that there may be vast differences between statement and execution. Democracy seems to bestow an aura of legitimacy on modern political life: rules, laws, policies, and decisions appear justified when they are “democratic.”

(Joel Krieger, ed. *The Oxford Companion to Politics of the World*. Oxford University Press, 1993., p.220)

ตัวอย่างพอเห็นได้จากกรณีที่ 1) อิตเลอร์ เรียกระบบเผด็จการนาซีของเขาว่า “ประชาธิปไตยที่แท้จริง” (“real” democracy) 2) มุสโสลินี เรียกระบบฟาสซิสต์ของเขาว่าเป็น “ประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยม” (authoritarian democracy) 3) ในยุคสหภาพโซเวียต เรียกระบบการปกครองของตนว่าเป็น “ประชาธิปไตยที่แท้จริง” (Mayo, *op.cit.*, p.26.) โดยเรียกการปกครองในโลกตะวันตกว่าเป็น 1) “ประชาธิปไตยแบบกรูมพี” (bourgeois) 2) “แบบนายทุน” หรือ 3) “ประชาธิปไตยแบบทราชม” (sham democracy) 4) ส่วนประเทศซึ่งนิยมคอมมิวนิสต์อื่น ๆ รวมทั้งในยุโรปตะวันออกและประเทศจีน เรียกระบบของตนว่าเป็น “ประชาธิปไตยของประชาชน” หรือ “มหาชนาธิปไตย” (People’s Democracy)

4. นิยามศัพท์

4.1 นิยามโดยเปอริคลีส รัฐบุรุษเอเธนส์

เปอริคลีส เป็นรัฐบุรุษเอเธนส์ มีบิดาเป็นนายพลเรือ เมื่อวัยเยาว์ได้ศึกษากับอาจารย์ที่มีชื่อเสียงสมัยนั้นเป็นผู้สนับสนุนศิลปวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการสร้างวิหารอันลือชื่อ คือ

พาร์เธนอน (Parthenon) ช่วงที่เพอริคลีสมีอำนาจอยู่ประมาณ 14 ปี เขาได้พยายามส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ ตำแหน่งต่าง ๆ ของทางการก็เปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วม และนครรัฐเอเธนส์ก็มีการตั้งเงินเดือนประจำให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ทำงานให้ด้วย ต่อมาในปี 431 ก่อนคริสต์ศักราช (431 B.C.) ได้เกิดสงครามเปโลโปนีเซียนระหว่างนครรัฐเอเธนส์กับนครรัฐสปาร์ตา ซึ่งเป็นเชื้อสายกรีกด้วยกัน สงครามครั้งนี้ได้นำความพินาศสู่เอเธนส์และเพอริคลีสเองก็ถูกออกจากตำแหน่ง ถูกสอบสวน ถูกปรับ แต่ในภายหลังก็ได้กลับไปมีอำนาจตามเดิม จวบจนสิ้นอายุขัย

ในโอกาสที่มีพิธีไว้อาลัยผู้วายชนม์ในสงครามเปโลโปนีเซียน (431 B.C.) เพอริคลีสได้กล่าวสรรเสริญความดีงามของการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีสาระ 4 ประการดังนี้

- 1) รัฐบาลโดยประชาชนโดยการมี 1) ส่วนรวมอย่างเต็มที่และ 2) โดยตรง
- 2) ความเสมอภาคในเชิงกฎหมาย
- 3) มีการยอมรับนานาทรศนะและนานาทักษะเพื่อได้มีบทบาทในการปกครอง
- 4) ให้ความเคารพต่อเรื่องราวที่เป็นส่วนตัวโดยแยกออกจากความรับผิดชอบต่อ

สาธารณะ

(Ebenstein, et al.,p.16. **The Columbia Encyclopedia**, 2nd ed., New York: Columbia University Press, 1956, pp.16-17.)

4.2 คำนิยามประชาธิปไตยยอดนิยมของมหาบุรุษอเมริกัน อับราฮัม ลินคอล์น

ประมาณ 80 ปีภายหลังการแยกตัวจากอังกฤษ สหรัฐอเมริกาได้ตกอยู่ในสภาพสงครามกลางเมือง (Civil War) ระหว่างฝ่ายเหนือกับฝ่ายใต้ในประเด็นเกี่ยวกับการเลิกทาส ขณะนั้นประธานาธิบดี ได้แก่ อับราฮัม ลินคอล์น (1809-1865) มีผู้ล้มตายมากและได้มีการประกอบพิธีไว้อาลัยสำหรับผู้วายชนม์ ณ เมืองเกตตีสเบิร์ก (Gettysburg) ในมลรัฐเพนซิลวาเนีย ในวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ.1863

สุนทรพจน์ตอนหนึ่งของประธานาธิบดีลินคอล์นผู้เลิกทาสในสหรัฐอเมริกามีว่า “รัฐบาลของประชาชนโดยประชาชน เพื่อประชาชน จะไม่มีวันสูญสลายไปจากผืนพิภพนี้”

(Lewis Copeland and Lawrence Lamm eds. **The World's Great Speeches**, 2nd ed., New York: Dover, 1985, p.315.)

วาทะดังกล่าวกลายเป็น “คำนิยามยอดนิยม” เพราะกะทัดรัดและกระชับความ

5. อธิบายเพิ่มเติมรัฐบาลของ โดย และเพื่อประชาชน

5.1 รัฐบาลของประชาชน ได้แก่ การถือกรรมสิทธิ์คือความเป็น “เจ้าของ” ใน รัฐบาลโดยประชาชนมีความหมาย 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก การมีอำนาจที่จะดัดแปลงแก้ไขปรับปรุงได้ตามที่เห็นสมควร การที่เรา เป็นเจ้าของบ้าน ย่อมหมายความว่า เราสามารถที่จะดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุที่เราเป็นเจ้าของ ได้ เช่น เราอาจดัดแปลงบ้านตามที่เราเห็นสมควรเพื่อให้เหมาะกับการอยู่อาศัย

ก. การเป็น “เจ้าของรัฐบาล” ตามระบอบประชาธิปไตย ย่อมหมายความว่า สามารถ ดำเนินการบางอย่างเพื่อให้มีรัฐบาลเป็นไปตามเจตจำนง การกระทำดังกล่าวย่อมเป็นไปตามกลไก อันได้แก่ วิธีการแห่งการเลือกตั้งเป็นคราว ๆ ไป

ข. และการมีเสรีภาพในการวิจารณ์การปฏิบัติงานของรัฐบาลโดยผ่านสื่อมวลชนบ้าง โดยผ่านกลุ่มผลประโยชน์ (ชมรม สมาคมต่าง ๆ) บ้าง หรือโดยการแสดงความคิดเห็นให้ปรากฏ ในที่สาธารณะ ซึ่งในประเทศอังกฤษได้มีการจัดบริเวณไว้ให้โดยเฉพาะสถานที่อันเลื่องชื่อ ซึ่ง ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นโดยเสรีในอังกฤษ ได้แก่ สวน ไฮด์หรือไฮด์ปาร์ค (Hyde Park) ในมหานครลอนดอน หลังจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี 8 สมัย ของไทยได้เดินทางรอบโลก และไปชมประชาธิปไตยที่ไฮด์ปาร์คมาแล้ว ได้เปิดเสรีภาพให้มีการ พูด ณ ท้องสนามหลวง

ประการที่สอง การเป็นเจ้าของรัฐบาลย่อมเน้นความผูกพันของราษฎรที่พึงมีต่อ ระบบการปกครอง การที่บุคคลเป็นเจ้าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมมีความผูกพันห่วงแหนในสิ่งนั้น คือพยายามเก็บรักษาและปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ตามกำลังความสามารถ

5.2 รัฐบาลโดยประชาชน ได้แก่ การได้มาซึ่งรัฐบาลจะต้องผ่าน “กระบวนการ” หรือ “ขั้นตอน” ของการใช้สิทธิต่าง ๆ ของผู้อยู่ในรัฐ

พลเมืองย่อมมีสิทธิเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ซึ่งอาจเป็นโดยตรงหรือ โดยอ้อม

ประชาธิปไตยแบบโดยตรง (direct) คือ การที่ราษฎรชุมนุมพร้อมกันเพื่อตัดสินใจ ในเรื่องสำคัญ ๆ วิธีการแบบนี้ทำได้ยาก เมื่อมีประชาชนในสังคมเป็นจำนวนมาก ยกเว้นการ แสดง “ประชามติ” (เรฟเฟอเรนดัม referendum) เป็นครั้งคราวในบางเรื่อง ซึ่งออกเสียงเพียง ว่า “รับ” หรือ “ไม่รับ” เท่านั้น

และแบบโดยอ้อม (indirect) คือ โดยผ่านสภาผู้แทนราษฎร เรียกว่าโดย “การส่ง ทอดต่อสองระดับ” หรือ การไหลผ่าน 2 ขั้น (two step flow) คือ การเสนอข้อคิดเห็นผ่าน

กลุ่ม สมาคม ชมรม และองค์กรต่าง ๆ ก่อนที่จะถึงระดับสูง

5.3 **รัฐบาลเพื่อประชาชน** มีความหมายเน้นหนักไปในทาง “เป้าประสงค์” หรือ “จุดหมายปลายทาง” ของระบอบการปกครองมากกว่ากระบวนการซึ่งเน้นเรื่องขั้นตอนหรือมรรควิธีที่จะสู่เป้าหมาย “รัฐบาลเพื่อประชาชน” หมายถึง การคำนึงถึงผลลัพธ์ (output) ซึ่งได้แก่ คุณประโยชน์ หรือ **คุณูปการ (benefits)** ต่อคนหมู่มาก

6. คำนิยาม

การปกครองซึ่งรัฐบาลมีอำนาจจำกัดโดยกลไกต่าง ๆ

การปกครองประชาธิปไตยเป็นแบบ “**รัฐบาลมีอำนาจจำกัด**” (limited government) ซึ่งแตกต่างจาก “**รัฐบาลแบบอำนาจเด็ดขาด**” (absolute government)

การมีอำนาจจำกัดมีกลไกอยู่ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) กลไกภายใน และ 2) กลไกภายนอก (Scruton, *op.cit.*, p.272.)

กลไกภายใน ได้แก่ การที่ผู้มีอำนาจธิปไตยรู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ปล่อยใจเพลินไปกับการใช้อำนาจกลไกนี้ภายใน (internal restraint) นี่เป็นเรื่องของการควบคุมตนเอง ใช้ **วัฒนธรรมหรือศาสนธรรมเป็นบังเหียน**

กลไกภายในเป็นเรื่องส่วนบุคคล มนุษย์บางคนเกิดมาพร้อมกับ **แนวโน้มที่จะแสดงอำนาจ** แต่บางคนมีนิสัยนอบน้อมถ่อมตน และแม้จะมีอำนาจอยู่ในมือแต่รู้จักกำหนดกรอบแห่งการปฏิบัติไว้ในใจและปฏิบัติตามโดยไม่ต้องมีผู้ใดมาบังคับ ผู้นำของประเทศประชาธิปไตยบางคนและในบางสมัยมีลักษณะแห่ง “**ความเป็นประชาธิปไตย**” ในวิถีชีวิต คือ ด้วยการแสดงออกเชิงพฤติกรรมมากกว่าคนอื่น บางครั้งอาจจำเป็นต้องใช้อำนาจแต่ก็มีได้ทำไปด้วยความโกรธเคือง โดยหน้าที่และด้วยความตระหนักว่า ไม่ว่าจะเป็ดยาจาก วณิพก หรือ เศรษฐีคนมีเงินแล้วแต่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกันทั้งสิ้น

“**จิตวิญญาณ**” (spirit) แห่งความเป็นประชาธิปไตยด้วยกลไกภายในของตนเองเห็นได้ชัดกรณีของ **อับราฮัม ลินคอล์น** อดีตประธานาธิบดีผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของสหรัฐอเมริกา ลินคอล์นได้แสดงพฤติกรรมทั้งโดยวาจาและการกระทำอย่างที่เราเรียกว่า “**ปราศจากขุ่นข้องขัดเคืองใด ๆ แต่เปี่ยมไปด้วยการุณย์คุณธรรม**” (with malice toward none; with charity for all)

การควบคุมอำนาจรัฐโดยกลไกภายนอกมีวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น 1) การกำหนด **สิทธิมนุษยชน** ให้ปรากฏชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญ และ 2) และการแบ่งแยกอำนาจออกเป็นฝ่าย

ต่าง ๆ (separation of powers) คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการเพื่อที่จะให้มีการตรวจสอบกันเองเพื่อให้เกิดดุลยภาพ (checks and balances)

ในสหรัฐอเมริกาการให้อำนาจอยู่ในวงจำกัดเห็นได้จากการที่ฝ่ายนิติบัญญัติแยกจากการเป็นฝ่ายบริหารได้ กล่าวคือ ผู้แทนหรือวุฒิสมาชิกอเมริกันหากไม่ลาออกจากการเป็นสมาชิกวุฒิสภา ก็ไม่อาจเป็นรัฐมนตรีได้ รัฐมนตรีอเมริกันไม่อาจจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนพร้อมๆ กันได้

ในระบบอังกฤษ ผู้แทนราษฎรสามารถดำรงตำแหน่งนิติบัญญัติของตนเองและเป็นรัฐมนตรีฝ่ายบริหารพร้อม ๆ กันไปได้

การปฏิบัติการเช่นนี้ เป็นขนบธรรมเนียมของอังกฤษซึ่งมี “กลไกภายใน” ควบคุมอยู่ด้วยอย่างที่รู้จักกันในนามของ “มารยาททางการเมือง” โดยขนบธรรมเนียมเช่นนี้เมื่อมีกรณีที่มีความรู้สึกว่าเป็นการเสียเกียรติยศอย่างมีมูลมากพอสมควร รัฐมนตรีอังกฤษมักจะยื่นใบลาออก ตัวอย่าง คือ กรณีที่รัฐมนตรีกลาโหมของอังกฤษผู้หนึ่งได้ตัดสินใจลาออกภายหลังจากการที่อาร์เจนตินาได้จับกุมบุกหมู่เกาะฟอล์คแลนด์ โดยฝ่ายกลาโหมไม่ได้เตรียม การต่อสู้ไว้อย่างพร้อมเพียงพอควร

แนวคิดแบบ “มารยาททางการเมือง” แตกต่างออกไปในกรณีสหรัฐอเมริกา ซึ่งชอบกำหนดวงกรอบแห่งตรรกะกึ่งนิรนัย กล่าวคือ นิยมทำเรื่องราวต่าง ๆ ให้เป็นไปในรูปของกฎ ระเบียบ หรือเป็นกฎหมาย หรือข้อบังคับต่าง ๆ

ดังนั้น เมื่อเกิดกรณีอื้อฉาว หรือกรณีกล่าวหาขึ้น ข้าราชการการเมืองอเมริกันซึ่งมัก รอจนให้กระบวนการทางกฎหมายเป็นฝ่ายตัดสินแทนที่จะให้เป็นไปในรูปของจริยธรรมทางการเมือง

ในระบบ “เอกรัฐ” แบบอังกฤษและแบบไทย การปกครองแบบประชาธิปไตยให้อำนาจรัฐบาลจำกัดย่อมสามารถกระทำได้โดย “กระจายอำนาจ” ไปสู่หน่วยอื่น ๆ อย่างที่เรียกกันว่า “การปกครองท้องถิ่น” เช่น ในรูปของการปกครอง 1) นครหลวง เช่น กรุงเทพมหานคร 2) การเป็นเมือง เช่น เมืองพัทยา 3) การเป็นเทศบาล และ 4) สุขาภิบาล (ต่อมามีการยุบสุขาภิบาลและมี อบต. คือองค์การบริหารส่วนตำบล)

สำหรับในระบบ “สหพันธรัฐ” อำนาจย่อมถูกแบ่งแยกหรือออกมาจากศูนย์กลาง (decentralized) มาสู่มลรัฐต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นไปตามระบบแห่งการเป็นสหพันธรัฐอยู่แล้ว

(Florence Elliott and Michael Summerskill. **A Dictionary of Politics**, 4th ed., Middlesex, England: Penguin, 1964, p.82.)

หลักที่ฝ่ายตุลาการเป็นอิสระ (judicial independence) สำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของราษฎรเป็นการตีวงหรืออาณาเขตแห่งอำนาจรัฐ วิธีการที่ปฏิบัติในประเทศไทยให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการมากพอควร กล่าวคือ รัฐมนตรี ยุติธรรมมีอำนาจหนักไปในทางตุลาการ แต่การสำคัญ ๆ ต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการข้าราชการตุลาการ(ก.ต.) ซึ่งผู้ที่เป็นกรรมการได้ต้องได้รับเลือกตั้งมาจากข้าราชการฝ่ายตุลาการ

7. ความหมายประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย ได้แก่ การปกครองโดยเสียงข้างมาก (majority rule)

การปกครองโดยเสียงข้างมากขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความคิดที่ว่าแต่ละคนมีสิทธิเท่ากัน คือ 1 คน 1 เสียง เมื่อมีความเสมอภาคเชิงการเมืองเช่นนี้ย่อมต้องใช้ “จำนวน” เป็นเกณฑ์ตัดสิน เกณฑ์ คือ “เสียงข้างมาก”

(William Ebenstein, et al. **American Democracy in World Perspective**, 5th ed., New York: Harper and Row, 1980, p.6.)

ในปัจจุบันการถือ “จำนวน” เป็นเกณฑ์อาจดูเป็นของธรรมดา แต่ในอดีตนั้นจัดว่าเป็น “การปฏิบัติ” ถือเป็นความคิดแบบ “นอกกลุ่มนอกทาง” อย่างขนานใหญ่ ทั้งนี้เพราะแต่เดิมมาผู้มีอำนาจมักเป็นบุคคลคนเดียว เช่น กรณีพระราชธา หรือคณะบุคคล

เมื่อใช้เกณฑ์เสียงข้างมากย่อมต้องระบุว่า “ข้างมากของอะไรหรือของกลุ่มใด” เดิมทีเดียวสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งอยู่ในขอบเขตจำกัด เช่น ได้แก่ 1) ผู้มีทรัพย์สิน 2) ผู้มีเชื้อชาติบางเชื้อชาติ และ 3) เพศ นอกจากนี้มีการจำกัดสิทธิของผู้ซึ่งถือว่าหากให้สิทธิแล้วจะเป็นอันตรายต่อสังคม คือ ขาดความรับผิดชอบ ได้แก่ ผู้ต้องโทษและคนไข้โรคจิต เป็นต้น อนึ่ง อาจไม่ให้สิทธิแก่ผู้ที่ถือว่าอยู่นอกความเกี่ยวพันของเรื่องทางโลก ได้แก่ ภิกษุสงฆ์ในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธอย่างประเทศไทย เป็นต้น

การจำกัดสิทธิมักกระทำกับผู้ที่มาทำงานชั่วคราวชั่วคราว ซึ่งไม่ได้เป็นพลเมืองตามกฎหมาย ตัวอย่าง ได้แก่ คนงานจากประเทศอื่น ๆ ซึ่งเข้าไปทำงานในยุโรปตะวันตก (ในเยอรมนีใช้ศัพท์ซึ่งแปลว่า **guest workers**) บางคนทำงานอยู่หลาย ๆ ปี แต่ก็ไม่มีสิทธิออกเสียง

การแสดงออกซึ่งเสียงข้างมาก อาจถูกจำกัดในเชิงพฤติกรรมก็ได้ เช่น มีการกำหนดว่าบุคคลนั้น ๆ ต้องอาศัยอยู่ในเขตเลือกตั้งเป็นระยะเวลาเท่านั้นเท่านี้ปี มีการกำหนดให้ไปลงทะเบียนไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะถึงวันเลือกตั้ง

การใช้หลักเสียงส่วนมากอย่างเต็มที่ย่อมสามารถกลายเป็น “ทรราชของเสียงข้าง

มาก” (tyranny of the majority) ได้

หลักเสียงส่วนมากมักประกอบด้วยหลัก “สิทธิของคนส่วนน้อย”—minority rights (Ebenstein, *op.cit.*, p.8, p.10.)

ซึ่งหมายถึง 1) ผู้มีความเห็นแตกต่างออกไป 2) ผู้มีเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือลักษณะอื่นๆ ที่แตกต่างออกไปจากคนส่วนใหญ่ การคุ้มครองผู้มีเสียงส่วนน้อยมักใช้วิธีการเชิงกระบวนการ คือ ตามขั้นตอนกระบวนการที่เหมาะสม (procedural guarantee) เช่น สิทธิในการชุมนุมอย่างสันติ ในการรวมกลุ่ม และในการร้องเรียนต่อรัฐบาล

ทั้งนี้โดยมากเป็นเรื่องการคุ้มครองโดยฝ่ายตุลาการ การคุ้มครองคนส่วนน้อยสำคัญยิ่งในประเทศ ซึ่งมีขัดแย้งเชิงเชื้อชาติ ภาษา และศาสนา

ตัวอย่าง คือ ในสหรัฐอเมริกาคนส่วนใหญ่เป็นพวก WASP คือ เป็นคนผิวขาว (White) เชื้อสายอังกฤษ หรือแองโกลแซ็กซอน (Anglo-saxon) และนับถือศาสนาโปรเตสแตนต์ (Protestant) สำหรับคนส่วนน้อยมีทั้งคนผิวขาวและผิวสีอื่น ๆ ได้แก่ คนเชื้อสายผิว คนเชื้อสายยุโรปตะวันออก คนนิโกร คนเม็กซิกันเชื้อสายผสม (ฮิสแปนิกอเมริกัน—Hispanic American) และคนอินเดียนแดง เป็นต้น

หากบุคคลเหล่านั้นไม่ได้รับการคุ้มครอง จากการศึกษาที่มีความคิดเห็นแตกต่างหรือจากการมีสภาพทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมแตกต่างย่อมก่อให้เกิดการกดขี่เอารัดเอาเปรียบโดยคนหมู่มาก ซึ่งบางครั้งอาจแสดงอารมณ์รุนแรง เช่น ที่เคยทำทารุณกรรมกับคนผิวดำอย่างที่เราเรียกว่า “lynching” (ลินชิ่ง) ในภาคใต้ของสหรัฐอเมริกา และการที่คนอเมริกันส่วนใหญ่พยายามกดขี่คนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่น เช่น นิเซ (Nisei) ในช่วงมหาสงครามโลกครั้งที่ 2

หลักนิติธรรม ประชาธิปไตย ได้แก่ “การปกครองโดยยึดหลักนิติธรรม” (rule of law) คือ การปฏิบัติตามข้อกำหนดและภายในขอบเขตแห่งหลักกฎหมาย

ตามความหมายนี้ถือว่ากฎหมายจะต้องให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนเสมอ ประเด็นนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันมาก เพราะกฎหมายบางฉบับอาจไม่ให้ความเป็นธรรม ส่วนดีของค่านิยามนี้ได้แก่ การที่ส่งเสริมให้คนรู้จักเคารพกฎหมายซึ่งศาลเป็นผู้พิจารณา

การพิจารณาต้องเป็นไปตามกระบวนการที่ให้ความยุติธรรมมากที่สุด เช่น ให้โอกาสใน 1) การมีทนายความที่แก่ต่างให้ 2) การทราบว่สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในฐานะพลเมืองมีอะไรบ้าง โดยเฉพาะจะต้องถือว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะถูกพิพากษาว่ากระทำผิด

ในทางตรงกันข้ามการไม่เป็นประชาธิปไตย คือ การยึด “กฎหมาย” เหนือ “กฎหมาย” กฎหมายอาจเป็นในรูปของการประกาศโดยฝูงชนหรือการตั้ง “ศาลเตี้ย” หรือ

“ศาลจิงโจ้” (Kangaroo court) ขึ้นมาพิจารณาโดยไม่ถูกต้องตามกระบวนการทางยุติธรรม การมีศาลเตี้ยเป็นการกระทำโดยผลการของฝูงชนและไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย หนึ่งในประวัติศาสตร์อเมริกันเคยมีการทำทารุณโดยคนบางกลุ่ม เช่น พวกขวาจัดแบบพวก **คลู คลัก แคลน (KLU KLUX KLAN)** ทำร้ายและทำทารุณกับคนนิโกร หรือผู้ที่ต่อสู้เพื่อสิทธิของมนุษย์ และในวงการนิสิตนักศึกษาในบางสถาบัน มีการ “รับห้องใหม่” (มักเรียกว่า Freshies) อย่างรุนแรงอันเป็นการผิดกฎหมายและศีลธรรมอันดี การกระทำเช่นนั้นแม้จะเห็นชอบโดยคนจำนวนหนึ่ง แต่ก็ถือว่าผิดหลักนิติธรรม

8. เสียงประชาชนคือเสียงทิพย์

ประชาธิปไตย ได้แก่ “การปกครองที่ถือว่าเสียงประชาชนเป็นสรพสำเนียงเสียงทิพย์ หรือเสียงสวรรค์” เป็นการเปรียบเทียบว่าเสียงประชาชนเหมือนกับเป็น “ฟ้าสั่ง” คำบัญชาจากเทพเจ้า หรือ “เทวโองการ” คือ มีอำนาจบังคับรัฐบาลให้ปฏิบัติตามได้

วลีนี้เป็นที่นิยมมากจึงมักใช้เป็นคำขวัญหรือ **สโลแกน (slogan)** แต่มีปัญหาในการวิเคราะห์ว่าอะไร คือ “เสียงประชาชน”

ในสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมมีคนหลายกลุ่มหลายสมาคมหลายหมู่เหล่า หลายความคิดเห็น ดังนั้น จึงมีความยุ่งยากว่าควรจะฟังเสียงประชาชนจากกลุ่มใด เช่น

1) การขาดความเห็นร่วมกันเป็นฉันทานุมัติ (**consensus**) ทักษะของแต่ละกลุ่มย่อมแตกต่างกันออกไปทำให้ไม่ทราบว่าจะอะไร คือ เสียงมหาชน เช่น อาจเป็นเสียงมาจากกลุ่มผู้อยู่ในเมือง กลุ่มผู้มีอาชีพอิสระ หรือกลุ่มชาวไร่ ชาวนา

2) เสียงเงียบ บางกลุ่มอาจไม่กล้าแสดงความคิดเห็น คือ เป็นเพียงเสียงเงียบ ซึ่งทำให้ไม่ปรากฏ คือ ไม่เป็นที่ทราบกันอย่างกว้างขวาง ในบางครั้งเสียงเงียบอาจเป็นเสียงเงียบส่วนมาก (**silent majority**) และ

3) อยู่ไกลเกินไป คนบางกลุ่มอยู่ห่างไกลออกไป จนไม่มีการทราบความคิดเห็น โดยเจ้าหน้าที่บ้านเมืองหรือโดยนักการเมือง

ที่มาแห่งวลี “เสียงประชาชนเป็นสรพสำเนียงเสียงสวรรค์” ได้แก่ วอกซ์ ปอปปูลี วอกซ์ เดอี (**Vox Populi Vox Dei**) ซึ่งเป็นภาษาลาตินหรือแล็ตติน (Latin) และเป็นที่ทราบกันแพร่หลาย ดังจะเห็นได้จากปฏิกริยาของ **ยาซุฮิโร นากาโซเน่ (Yasuhiro Nakasone)** เมื่อทราบผลของการเลือกตั้งในเดือนกรกฎาคม 2529 ว่าพรรคของตน คือพรรคประชาธิปไตยเสรีนิยม (**LDP, Liberal Democratic Party**) ได้รับคะแนนเสียงสนับสนุนอย่าง

ท่วมท้นในรอบ 31 ปี ผลคือพรรค LDP ได้ชัยชนะ 300 ที่นั่งจาก 512 ที่นั่งในสภาล่างของ ไต-เอท (Diet = รัฐสภา) และมีผู้สมัครอิสระอีก 4 คน จะขอเข้าเป็นสมาชิก LDP จึงรวมเป็น 304 ที่นั่ง และในสภาสูงหรือสภาที่มาจากสมาชิกสภาอื่น ๆ (House of Councillors) ได้ 142 ที่นั่ง จาก 252 ที่นั่ง

ปฏิกริยาของนากาโซเน นายกรัฐมนตรีรักษาการของญี่ปุ่นขณะนั้น คือ การกล่าวว่าเขายินดีกับ “สรรพสำเนียงเช่นนี้ของชาติ (อันเป็น) สำเนียงแห่งสรวงสวรรค์ เป็นเสียงแห่งพระเจ้า” (“This voice of the nation, this voice of heaven, this voice of God.”) (Time, July 12, 1986, p.4.)

9. ประชาธิปไตย ได้แก่ การยึดหลัก ปชาสุข มหุดตม และ มหาชน หิตายะ

ประชาธิปไตยตามความหมายนี้ยึดหลักที่ว่าจะต้องเป็นการปกครองโดยคำนึงถึงความสุขของประชาชนเป็นใหญ่

ปชาสุข คือ ความผาสุกของประชาชน **มหุดตม** คือ มหา + อุดตม อันหมายถึง การเป็นของเลิศที่สุด คำนิยามนี้เน้นเป้าหมายโดยมิได้บอกว่าจะทำให้เป็นผลสำเร็จได้โดยวิธีใดหรือโดยกระบวนการ การใดบ้าง

ตามหลักพุทธศาสนา ประชาธิปไตยมีลักษณะคล้ายกับโลกาธิปไตย หมายถึง อธิปไตยเป็นของโลก ศัพท์ “โลก” ณ ที่นี้หมายถึงสังคมหรือคน

ดังนั้น คำว่าโลกาธิปไตย ในภาษาบาลีจึงพอที่จะถือได้ว่า คือ ประชาธิปไตย เมื่อมีการกล่าวปราศรัยโดย อินทिरา คานธี อดีตนายกรัฐมนตรียของอินเดีย ซอนยา คานธี (Sonya Ganchi) บุตรสะใภ้เชื้อสายอิตาเลียนซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคคองเกรสซึ่งประสบชัยชนะอย่างสูงในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในอินเดียช่วงก่อนกลางเดือนพฤษภาคม 2547 มักใช้คำขึ้นต้นว่า “สรรพโลก” ซึ่งหมายถึง “ประชาชนทั้งหลาย”

อนึ่ง มีหลักพุทธศาสนาอีกประการหนึ่ง คือ “มหาชนหิตายะ” และ “มหาชนสุขายะ” หมายถึง การเป็นรัฐบาลที่มุ่ง “ประโยชน์ของมหาชน” และ “ความสุขของมหาชน”

นักคิดอังกฤษผู้หนึ่งแนวอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) ชื่อ เจอเรนมี เบนธัม ได้เขียนทำนองเดียวกัน คือ จุดมุ่งหมายของรัฐควรเป็น “ความสุขที่ใหญ่ยิ่งที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด” (“The greatest happiness of the greatest numbers.”)

ข้อแตกต่างอย่างหนึ่งอยู่ที่ว่า ในทางพุทธประโยชน์หรือความสุขเป็นเรื่องทางอวัตถุ คือ ทางจิตใจ หรือนอกเหนือจากทางวัตถุ แต่เบนธัม เห็นประโยชน์ทางวัตถุ

ยิ่งกว่านั้น ในพุทธศาสนามีการแยกแยะออกเป็น 3 ระดับ คือ

- 1) ประโยชน์ปัจจุบัน
- 2) ประโยชน์อนาคต
- 3) ประโยชน์อย่างยิ่ง

10. สองรูปแบบแห่งการปกครองประชาธิปไตย : แบบแรกโดยตรง

มี 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ 1) แบบโดยตรง (Direct Democracy) หรือบางครั้งเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) คือ ราษฎรมีบทบาทในการตัดสินใจในกิจการของบ้านเมืองโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน และ 2) แบบโดยอ้อม (Indirect Democracy) คือแบบมีตัวแทน (Representative)

สำหรับแบบที่สองมีการนำมาใช้และได้เกิดสภาพที่เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบมี “กลุ่มหลากหลาย” หรือ “แบบพหุนิยม” (Pluralist) รูปแบบนี้มีปรากฏในประเทศที่ได้มีการพัฒนาประชาธิปไตย จนเข้าสู่ภาวะแห่งการมีเสถียรภาพมาก เช่น ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ สำหรับในเอเชีย ตัวอย่าง ได้แก่ ญี่ปุ่น

ประชาธิปไตยแบบโดยตรง ได้แก่ รูปแบบการปกครองที่ให้ราษฎรมี “ส่วนร่วม” ในการ 1) ตรากฎหมาย และ 2) บังคับกฎหมาย คือ ให้มีการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายถึงการมีบทบาททางการบริหารและทางการตุลาการด้วย

ประชาธิปไตยแบบโดยตรงมีในยุคนครรัฐเอเธนส์ ประมาณ 24 ศตวรรษมาแล้ว การใช้อำนาจตุลาการแบบโดยตรงของนครรัฐเอเธนส์ เคยมีปรากฏดังตัวอย่างการพิพากษาคดีซอคระติสในที่ชุมนุมชน คดีดังกล่าวเกี่ยวกับการกล่าวหาซอคระติสว่า เป็นผู้มีความคิดนอกกลุ่มนอกทางไม่ยอมเชื่อในสิ่งที่คนทั้งหลายเชื่อ เช่น ซอคระติสตั้งข้อกังขาว่าเทวดาคงไม่สุขสบายเหมือนอย่างที่คุณคิดกัน เพราะตำนานเรื่องเทวดากรีกก็มีการทะเลาะเบาะแว้งกันมากซึ่งมีปรากฏในหนังสือประเภทปรัมปรานิยายหรือปกรณัม (Mythology) เกี่ยวกับเทพเจ้าระดับหัวหน้า คือ ซุส (Zeus) และ อพอลโล (Apollo) เป็นต้น

“**People** are the **roots**, the **state** is the **fruit**. If the roots are sweet, the fruits are bound to be sweet.”

Mahatma Gandhi

Father of Modern India

“ประชาชนเปรียบเสมือนรากไม้ รัฐเป็นผลไม้อ
หากรากไม้มีรสหวาน ผลไม้อ่อมมีรสหวานไปด้วย”

มหาตมะ คานธี บิดาแห่งอินเดียยุคใหม่

จาก มหาตมะ คานธี **ชีวประวัติของข้าพเจ้า**

กรุณา กุศลาลัย แปล , กรุงเทพฯ : กมลากร, 2515, หน้า ๘.

11. ประชาธิปไตยในนครรัฐเอเธนส์

แม้จะใช้ศัพท์ประชาธิปไตยกับนครรัฐเอเธนส์ แต่ก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยอย่างที่เรารู้จักกันทุกวันนี้ เพราะสภาพ การณ์แตกต่างกัน

(Levine, **op.cit.**, p.39.)

เช่น ประชากร เอเธนส์มีประมาณ 300,000-400,000 คน แต่ผู้มีสิทธิเพียง 20,000-40,000 คน คือไม่ถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ผู้ที่ถูกกีดกันไม่ให้มีสิทธิ ได้แก่ สตรี ทาส และเยาวยชน

ในช่วงที่มีประชาธิปไตยแบบนครรัฐเอเธนส์ สภาพเศรษฐกิจและการเมืองและอื่น ๆ ยังไม่สลับซับซ้อนมากนักเป็นลักษณะแห่ง **คลื่นลูกที่ 1** คือ สังคมเกษตรกรรม ต่อมาเข้าสู่ **คลื่นลูกที่ 2** คือ การเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม (**industrial society**)

นับตั้งแต่ในช่วงท้ายแห่งศตวรรษที่ 20 1980-9 (Eighties) และ 1990-99 (Nineties) สังคมแปรเปลี่ยนชัดเจนยิ่งขึ้นเข้าสู่ความเป็น **Post-Industrial** (คือ ยุคภายหลังอุตสาหกรรม ซึ่งเรียกกันว่า **คลื่นลูกที่ 2** ตามศัพท์ของนักคิดอเมริกัน **Alvin Toffler** ในหนังสือชื่อ **The Third Wave.**) ประเด็นปัญหาทางการเมืองการปกครองมิใช่เป็นเรื่องที่พิจารณาโดยผิวเผินได้

ตัวอย่าง ได้แก่ นโยบายทางเศรษฐกิจหรือทางการศึกษาในยุคใหม่มีความลึกซึ้งและเกี่ยวพันกับเรื่องอื่น ๆ เป็นอย่างมาก และการตัดสินใจย่อมต้องทำแบบโปร่งใส เมื่อเป็นเรื่อง

ซับซ้อนก็ย่อมไม่อาจแก้ไขได้เพียงโดยการลงมติหรือการวางนโยบายอย่างเดียว แต่มีภารกิจเกี่ยวเนื่องที่จะต้องกระทำมาก เช่น 1) การจัดหาเงินงบประมาณ 2) การหาผู้เชี่ยวชาญ 3) การจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง (priority) ของงาน 4) การประสานงานระหว่างหน่วยงาน หากเป็นปัญหาการจราจร ปัญหาสถานะแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาค่าครองชีพสูง การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ย่อมต้องอาศัยผู้บริหารอาชีพ (professional) และผู้มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ (highly skilled) ด้วย

ความสนใจการบ้านการเมืองเป็นกิจวัตร พลเมืองในนครรัฐเอเธนส์มีความเอาใจใส่ในกิจการอันเป็นส่วนรวม แต่ปัจจุบันบุคคลย่อมมีภาระอย่างอื่นอยู่แล้ว ในวันหนึ่ง ๆ ต่างคนต่างก็มีธุรกิจของตน

การใช้เวลาส่วนใหญ่เอาใจจริงเอาจ้งกับเรื่องการเมืองย่อมทำได้ยาก หรือทำไม่ได้เลยสำหรับคนหมู่มาก ผู้ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพจนแทบไม่มีเวลาว่าง ประชาธิปไตยแบบโดยตรงมิได้มีเงื่อนไข เพียงแต่ว่า

1) ให้ประชาชนเอาใจใส่กิจการบ้านเมือง

2) สามารถสละเวลามาประชุมได้อย่างสม่ำเสมอเพื่อการปรึกษาหารือและการลงมติ การสละเวลาดังกล่าวทำได้ยากในสังคมสมัยใหม่ หนึ่ง นอกจากการสละเวลามาประชุมแล้ว

3) ควรจะมีเวลาศึกษาและใคร่ครวญปัญหาต่าง ๆ ด้วย

มักมีผู้มีสิทธิ์เข้าร่วมในการประชุมในนครรัฐไม่มากนัก ปัจจุบันพลเมืองมีมากกว่าสมัยนั้นอย่างมหาศาล แม้เพียงกรุงเทพมหานครเพียงจังหวัดเดียว ซึ่งมีคนมากกว่า 5 ล้านคนก็ใหญ่เกินกว่าที่จะจัดประชุมได้ ณ ที่เดียวกันได้

แนวคิดเกี่ยวกับการให้ประชาชนมีบทบาทโดยตรงในการปกครองยังมีอยู่มาก และมีการผลักดันให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมโดยตรงในการปกครองระดับท้องถิ่น (local government)

ผลของแนวคิดนี้มีต่าง ๆ กัน เช่น การให้มีการกระจายอำนาจจากศูนย์กลาง (decentralization) และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มที่เรียกว่าซ้ายใหม่ (New Left)

(Terrence E. Cook and Patrick M. Morgan eds. **Participatory Democracy**, San Francisco: Canfield Press, 1971, p.401.)

12. ประชาธิปไตยแบบโดยตรงในปัจจุบัน

การมีรูปแบบประชาธิปไตยแบบโดยตรงหรือแบบมีส่วนร่วมสามารถกระทำได้ในนครรัฐเอเธนส์ แต่ต่อมาไม่อาจกระทำได้อีกเว้นในบางแห่ง

12.1 สหรัฐอเมริกา ประชาธิปไตยแบบโดยตรงมีในเมืองหรือชุมชนเล็ก ๆ บางแห่งในสหรัฐอเมริกาเรียกว่าประชุมเมือง “town meeting” บริเวณที่มีปรากฏมาก คือ บริเวณ “อังกฤษใหม่” (New England) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสหรัฐอเมริกา

การพิจารณาเรื่องในการ “ประชุมเมือง” ดังกล่าว ในเรื่องเฉพาะประเด็นเท่านั้น

ในกรณีอื่น ๆ เช่น การเก็บภาษีของมลรัฐยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์แห่งประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนหรือแบบมีตัวแทน ประชาธิปไตยแบบ “การประชุมเมือง” มีมาตั้งแต่อเมริกา ยังไม่เป็นประเทศสหรัฐอเมริกา คือ สมัยยังเป็นอาณานิคมของอังกฤษ และยังไม่มีการตั้งเมือง การประชุมเมืองในสมัยเริ่มแรกในสหรัฐอเมริกานั้น ผู้มีสิทธิ์เข้าร่วมได้แก่ 1) เพศชายเท่านั้น 2) ให้สิทธิ์เฉพาะผู้ที่เป็นศาสนิกชนของนิกายศาสนาอันเป็นที่ยอมรับเท่านั้น ดังนั้น สภาพที่แท้จริงของการประชุมเมืองในอเมริกาสมัยก่อน จึงไม่ใช่เป็นแบบประชาธิปไตยเต็มรูป

(Fred E.Greenstein and Nelson W. Polsby, eds.**Governmental Institutions and Processes**, Reading, Mass: Addison and Wesley, 1975, pp.269-271.)

12.2 สวิตเซอร์แลนด์ มีประชาธิปไตยแบบโดยตรง ในบางแคว้น (เรียกว่า กังติอง, **canton**) ของสหพันธ์สวิตเซอร์แลนด์เปิดโอกาสให้ราษฎรมีส่วนร่วม

12.3 อิสราเอล ประชาธิปไตยในชุมชนคิบบุทซ์ (**kibbutz** บางครั้งแปลเป็นไทยว่า “สังคหคาม”) มีวิธีการประชาธิปไตยแบบโดยตรงในการวางนโยบายและการบริหารงาน

(Levine, **op.cit.**, p.39.)

12.4 กลไกแบบประชามติ ประชาธิปไตยแบบโดยตรงระดับชาติและระดับชุมชนที่มีปรากฏในปัจจุบันได้แก่ วิธีการ “ประชามติ” (**referendum**) หรือ “ราษฎรมติ” (เพเลบิทิซิท, **plebiscite**) การออกเสียงในประชามติแตกต่างจากระบบการเลือกตั้ง เพราะในระบบประชามติให้ตอบเพียง **Yes** หรือ **No** เท่านั้น

การใช้ประชามติในสหรัฐอเมริกา ในบางเมืองโดยการลงประชามติในบางเรื่อง ตัวอย่าง คือ รัฐบาลสมควรที่จะมีการจำหน่ายพันธบัตร (**bond**) เพื่อหาเงินมากระทำการสาธารณะบางอย่าง เช่น สร้างโรงเรียนและโรงพยาบาลหรือไม่

ในฝรั่งเศส อดีตนายพลชาร์ลส์ เดอ โกลย์ (**Charles de Gaulle**) สมัยที่ยังอยู่ในตำแหน่งประธานาธิบดีให้มีการออกเสียงลงประชามติในเรื่องนโยบายการปกครองท้องถิ่น ปรากฏว่าประชามติไม่เห็นชอบด้วย เดอโกลย์จึงลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี

ในอังกฤษไม่เคยมีระบบประชามติมาก่อน แต่ในปี ค.ศ.1975 ได้มีการให้ออกเสียงแบบ referendum ว่าประชาชนจะเห็นชอบกับการที่อังกฤษจะยังคงเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจของยุโรป (European Community) หรือไม่

(cf. C.C. Rodee, et al. **Introduction to Political Science**, McGraw-Hill International, 1983, p.44.)

เดิมเรียกเต็มว่า European Economic Community ปัจจุบันมักตัดคำกลางออกไปและใช้คำย่อว่า EC แทน ซึ่งเดิมมักใช้คำย่อ EEC

13. ปัญหาของประชาธิปไตยแบบโดยตรง

มีนักคิดบางคนผู้ที่สนับสนุนการมีประชาธิปไตยแบบโดยตรง ตัวอย่าง ได้แก่ ฌัก ฌาคส์ รูสโซ (Rousseau) แต่ตระหนักดีว่าต้องมีเงื่อนไขเชิงเศรษฐกิจและสังคมอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่

- 1) มีจำนวนประชากรไม่มากนัก
- 2) ฐานะความเป็นอยู่ไม่เหลื่อมล้ำกันมากนัก
- 3) สังคมมีลักษณะสมานรูป คือ ไม่มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาก

(เช่น ไม่มีหลายศาสนา) และ

- 4) ผู้ใช้กฎหมายจะต้องปฏิบัติตนภายในขอบเขตของกฎหมาย

รูสโซ สรุปว่า ประชาธิปไตยแบบโดยตรงมีเฉพาะในชุมชนเล็ก ๆ ที่มีอาชีพเกษตรกรรม คือ สังคมแบบคลื่นลูกที่ 1 เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาว่าจะดำเนินการกันอย่างไร เช่น 1) การกำหนดวันเวลาและสถานที่ สำหรับการประชุมเพื่อพิจารณาและลงมติ 2) เตรียมระเบียบวาระ และให้ข้อมูลสำหรับการประชุม 3) กำหนดกติกาแห่งการประชุม เช่น จะชี้ให้ใครพูด และให้เวลาพูดนานสักเท่าใด 4) เกณฑ์การลงมติ จะใช้เกณฑ์เอกฉันท์หรือเกณฑ์เสียงส่วนมาก จะใช้นับอย่างไร และ 5) ในการลงมติหากยึด “เสียงข้างมาก” เท่านั้น โดยไม่มีกลไกที่ให้โอกาส “กลุ่มเสียงข้างน้อย” ผลลัพธ์จะเป็นเหมือนกับอยู่ภายใต้เผด็จการ ดังที่ปราชญ์ชาวฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 19 คือ อเล็กซิส เดอ ทอคเกอวิลย์ได้เรียกว่า “ทระราชย์ของเสียงข้างมาก” ซึ่งย่อมไม่แตกต่างมากนักจาก “คนาธิปไตย” หรือ “อธิปไตยของคณะบุคคล”

ประชาธิปไตยที่มีในนครรัฐเอเธนส์ มีผู้ร่วมชุมนุมในสภาพพลเมือง “สภาประชาชน” (“เอกเคลเซีย”—ecclesia) น้อยกว่าร้อยละ 10 ของผู้มีสิทธิในฐานะเป็นพลเมือง คือ ต่ำกว่า 4,000 คน จากผู้มีสิทธิประมาณ 40,000 คน (จากประชาชนประมาณ 400,000 คนของนครรัฐ

เอเธนส์) ในชุมชน “สังคหคาม” หรือคิบบุทซ์นั้น มีผู้สนใจเข้าร่วมประชุมน้อยมากโดยเฉพาะในคิบบุทซ์ขนาดใหญ่ และปรากฏว่าโดยปกติมีผู้สนใจอย่างมากเพียงร้อยละ 5-10 เท่านั้น

14. ประชาธิปไตยแบบอ้อมหรือแบบมีผู้แทน

ประชาธิปไตยแบบนครรัฐเอเธนส์อยู่ได้ระยะเวลาหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมือง หลังจากหมดยุคเอเธนส์รุ่งเรืองก็เข้าสู่ยุคจักรวรรดิโรมัน รูปแบบการปกครองเน้นหนักไปในทางการใช้อำนาจ ในมัธยมสมัยเป็นช่วงเวลาแห่งระบบศักดินา (feudalism)

แนวคิดประชาธิปไตยไม่เคยดับสิ้นไป ในประวัติศาสตร์อังกฤษมีเรื่องราวเกี่ยวกับแมกนา คาร์ตา (Magna Carta) ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่า “อัครสาร” หรือ “มหาเอกสาร” ซึ่งพระเจ้าจอห์นที่ 1 ถูกขุนนางอังกฤษบังคับให้ทรงลงพระนาม ทั้งนี้ เพราะขุนนางเหล่านั้นไม่พอใจที่เก็บภาษีสูงเพื่อการสงครามและขุนนางไม่ได้รับโอกาสในการบริหารบ้านเมือง

แมกนา คาร์ตา มีผลครั้งแรกในปี ค.ศ.1215 (พ.ศ.1758) คือประมาณ 800 ปีมาแล้ว มี 63 มาตรา สำคัญคือ 1) กษัตริย์อังกฤษจะไม่ละเมิดสิทธิของบรรดาขุนนางภายใต้ระบบศักดินา 2) มุ่งคุ้มครองความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา 3) ให้สิทธิในการปกครองแบบเทศบาล

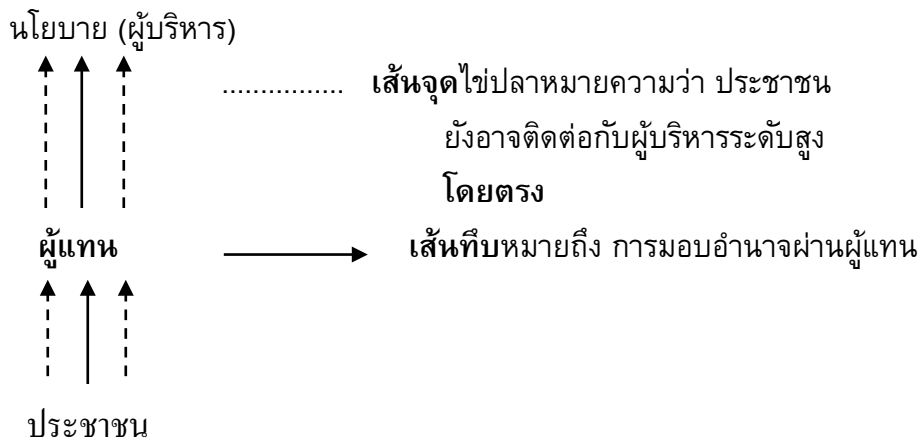
อีกประมาณ 500 ปีต่อมา คือ ในปี ค.ศ.1689 รัฐสภาอังกฤษเห็นชอบการประกาศใช้พระราชบัญญัติ หรือบทบัญญัติแห่งสิทธิ (Bill of Rights) บทบัญญัติแห่งสิทธินี้ 1) ไม่ให้กษัตริย์มีอำนาจในการยกเลิกกฎหมาย 2) ให้มีการเลือกตั้งโดยเสรี 3) กำหนดสิทธิของราษฎร

(The Concord Desk Encyclopedia, op.cit., p.160.)

อนึ่ง มีบทบัญญัติแห่งสิทธิในสหรัฐอเมริกาด้วย แต่มีขึ้นภายหลังของอังกฤษ 102 ปี คือ มีขึ้นในปี ค.ศ.1791 ใช้ศัพท์อย่างเดียวกัน ประชาธิปไตยแบบอ้อมเริ่มมีใช้ในประเทศอังกฤษประมาณ 300 ปีมาแล้ว และมีการใช้ในสหรัฐอเมริกาประมาณ 200 ปีมาแล้ว

ประชาธิปไตยแบบอ้อมหรือแบบมีผู้แทนแตกต่างจากคำนิยามของอับราฮัม ลินคอล์น ไปบ้างในส่วนที่เป็นองค์ประกอบประการที่สองของคำนิยามประชาธิปไตยแบบอ้อม กล่าวคือ แทนที่จะเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชนครบถ้วน แต่มีสภาพดังนี้ 1) เป็นรัฐบาลของประชาชน 2) เป็นรัฐบาลโดยผู้แทนของประชาชน 3) เป็นรัฐบาลเพื่อประชาชน

รูปแบบรัฐบาลประชาธิปไตยหรือแบบมีผู้แทน เป็นดังนี้

15. 8 ลักษณะของประชาธิปไตยแบบตัวแทนในทางปฏิบัติ

นักวิชาการแนวเศรษฐศาสตร์ ชื่อ แอนโทนี ดาวส์ (Anthony Downs, **An Economic Theory of Democracy**. New York: Harper and Row, 1957, pp.23-24.) ระบุ 8 ลักษณะของประชาธิปไตยในทางปฏิบัติ และผู้เขียน (จิระโชค วีระสย) เรียบเรียงให้คล่องจองเพื่อสะดวกจำดังต่อไปนี้

- 1) มีพรรคการเมืองเข้าบริหาร
- 2) มีการเลือกตั้งตามระยะเวลา
- 3) ปวงประชามีสิทธิหย่อนบัตรลง
- 4) แสดงความจำนองได้หนึ่งบัตร
- 5) รัฐบาลโดยเสียงสนับสนุนจากผู้แทน
- 6) ไม่แค้มแม่แพ้คะแนนเสียง
- 7) ไม่ป้ายเบียงจำกัดสิทธิทางการเมือง และ
- 8) ส่งเสริมเรื่องการแข่งขัน

1) มีพรรคการเมืองเข้าบริหาร ฟึ่งมีพรรคการเมืองอย่างน้อย 1 พรรค หรือมากกว่า 1 พรรค เข้าบริหารงานเป็นรัฐบาล โดยผ่านกระบวนการ "เลือกตั้ง" โดยเสียงมหาชน

2) มีการเลือกตั้งตามระยะเวลา มีการเลือกตั้งตามวาระ เช่น กำหนดไว้ภายใน 2 ปี 4 ปี หรือ 5 ปี เป็นต้น

3) **ปวงประชามีสิทธิหย่อนบัตรลง** พลเมืองมีสิทธิในการออกเสียง ได้แก่ ให้สิทธิในการเลือกตั้ง ผู้ที่บรรลุนิติภาวะซึ่งเป็นผู้ที่อยู่อาศัยอย่างถาวรของประเทศ และเป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ เป็นผู้ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบแห่งกฎหมาย

4) **แสดงความจำนงได้ 1 บัตร** ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสามารถใช้สิทธิออกเสียงได้ 1 เสียงเท่านั้น (one man one vote) ในการเลือกตั้งครั้งหนึ่ง ๆ

ข้อกำหนดนี้ไม่ต้องการให้มีการใช้สิทธิหลายครั้งในการเลือกตั้งหนเดียวกัน คือ ไม่ให้มี “การเวียนเทียน” คือ วนเวียนลงคะแนนเกินกว่า 1 ครั้ง

5) **รัฐบาลโดยเสียงสนับสนุนจากผู้แทน** รัฐบาลจัดตั้งขึ้นโดยพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งหรือหลายพรรคร่วมกัน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเสียงในรัฐสภาเป็นส่วนใหญ่ย่อมมีสิทธิในการจัดตั้งรัฐบาลจนกระทั่งถึงการเลือกตั้งครั้งต่อไป ตราบเท่าที่รักษาเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่ไว้ได้คงเป็นรัฐบาลต่อไป

6) **ไม่แค่นับการแพ้คะแนนเสียง** พรรคที่เป็นฝ่ายปราชัยมี “สปิริต” ที่ไม่พยายามกีดกันพรรคการเมือง(หนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งพรรคที่เข้าร่วมกัน)ซึ่งได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งที่ได้จัดตั้งรัฐบาลต้องไม่ใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายหรือโดยการใช้กำลังอาวุธอันละเมิดกติกการประชาธิปไตย

7) **ไม่ป้ายเปี่ยงจำกัดสิทธิทางการเมือง** รัฐบาลจะต้องไม่พยายามจำกัดกิจกรรมทางการเมืองของพลเมืองยกเว้น ในกรณีที่มีความวุ่นวายเกิดขึ้น

8) **ส่งเสริมเรื่องการแข่งขัน** จะต้องมีพรรคการเมืองอย่างน้อยสองพรรคเข้าแข่งขันกันเพื่อการได้มาซึ่งอำนาจในการจัดตั้งเป็นรัฐบาลในการเลือกตั้งทุกครั้ง

16. ประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนในสภาพกลุ่มหลากหลาย

ประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนเป็นปรากฏการณ์ที่มีขึ้นไม่เกิน 300 ปี และมีไม่กี่ประเทศที่มีเสถียรภาพ ดำเนินรูปแบบการปกครองอย่างราบรื่น อีกทั้งวิถีชีวิตของพลเมืองก็เป็นแบบประชาธิปไตย สภาวะเช่นนี้เกี่ยวข้องกับการมี “กลุ่มหลากหลาย” หรือ “สภาพพหุนิยม” หรือพหุลักษณะ (pluralism) ซึ่งเน้นสภาพภายในสังคมที่มีกลุ่ม, องค์การ, สมาคม, การรวมตัวแบบอื่น ๆ ความหลากหลาย (diversity) ของการรวมกลุ่มภายในสังคมเชื่อกันว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการทำให้การปกครองแบบประชาธิปไตยมีเสถียรภาพและมั่นคง ประชาธิปไตยประเภทนี้คือ แบบมีผู้แทนราษฎร แต่เห็นสภาพทางสังคมซึ่งจะทำให้ระบบการปกครองอยู่รอด การมีกลุ่มหลากหลายถือว่าเป็นช่วยผดุงระบอบประชาธิปไตย

กลุ่มหลากหลายมีตัวอย่างดังต่อไปนี้ เช่น กลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ ชมรมกล้วยไม้ สมาคมนักข่าว สันนิบาตพิทักษ์เสรีภาพ สมาคมชาวจังหวัดต่าง ๆ องค์การกรรมกร สมาคมศิษย์เก่า สมาคมชาวประมง กลุ่มชาวนา ชมรมผู้นิยมสินค้าพื้นเมือง สมาคมผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ผู้บริโภค สมาคมสถาปนิก สมาคมข้าราชการพลเรือน สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรม สมาคมสะสมแสตมป์ ขบวนการส่งเสริมสิทธิสตรี สันนิบาตต่อต้านคอมมิวนิสต์ ชุมชนผู้ต่อต้านยาเสพติด สมาคมผู้ค้าหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ ชมรมผู้ค้าใบชา สมาคมผู้ผลิตสบู่ไทย และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย และชมรมผู้นิยมสมุนไพร

สังคมพหุนิยม หมายความว่า มีกลุ่มหลากหลายประเภทและหลายชนิด

1) มีกลุ่มหลากหลายประเภท อาจแบ่งเป็น

ก. **กลุ่มประเภทอาชีพอิสระ (professional)** ได้แก่ กลุ่มหรือสมาคมของผู้มีความสามารถเฉพาะงาน ซึ่งไม่จำเป็นต้องพึ่งราชการ ตัวอย่าง ได้แก่ 1) สมาคมแพทย์ 2) สมาคมเภสัชกร 3) สมาคมทนายความ 4) สมาคมสถาปนิกหรือวิศวกร ฯลฯ

ข. **กลุ่มประเภทประกอบการ (entrepreneur)** ได้แก่ กลุ่มนายทุน เช่น เจ้าของโรงงาน นักลงทุนอุตสาหกรรม

ค. **กลุ่มประเภทชาวไร่ชาวนา** หรือเกษตรกรรมโดยรวมชาวประมงเข้าไปด้วย

ง. **กลุ่มประเภทผู้ใช้แรงงานอื่น ๆ** ได้แก่ กรรมกรท่าเรือ, กรรมกรขุดดิน เป็นต้น

จ. **กลุ่มประเภทอุดมการณ์หรืออุดมคติ (ideological groups)** อุดมการณ์ อาจจะเป็นทาง 1) การเมือง 2) การศาสนา 3) การศึกษา หรือ 4) เศรษฐกิจก็ได้

ตัวอย่าง ได้แก่ 1) สมาคมปฏิรูปการศึกษา 2) ชมรมต่อต้านการทำทารุณสัตว์ 3) ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2) **มีกลุ่มหลายชนิด** ชนิดย่อยลงไปจากประเภทใหญ่ ๆ ตัวอย่าง คือ

ก. สมาคมพ่อค้าหรือผู้ค้าเป็น**กลุ่มประเภทผู้ประกอบการ**ซึ่งแยกชอยออกเป็นหลายชนิด เช่น 1) พ่อค้าข้าว 2) พ่อค้าสุกร 3) พ่อค้ามันสำปะหลัง 4) พ่อค้าเครื่องอะไหล่รถยนต์

ข. องค์การกรรมกรเป็น**กลุ่มประเภทผู้ใช้แรงงาน** อาจแยกเป็นหลายชนิด เช่น องค์การ 1) กรรมกรก่อสร้าง 2) กรรมกรท่าเรือ 3) กรรมกรชลประทาน เป็นต้น

ค. **สันนิบาตการเมืองเป็นกลุ่มประเภทอุดมการณ์** อาจแยกออกเป็นชนิดต่าง ๆ กัน เช่น 1) สันนิบาตต่อต้านคอมมิวนิสต์ 2) สันนิบาตเพื่อพิทักษ์ระบอบรัฐธรรมนูญ 3) สันนิบาตสังคมนิยม เป็นต้น

ง. สมาคมแพทย์เป็นกลุ่มประเภทผู้มีอาชีพอิสระผู้มีทักษะพิเศษ อาจแยกเป็นสมาคม 1) ศัลยแพทย์ 2) ทันตแพทย์ เป็นต้น

17. ลักษณะของกลุ่มหลากหลายที่ช่วยผดุงประชาธิปไตย

มีลักษณะดังนี้

ลักษณะที่หนึ่ง : มีการรวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่มโดยสมัครใจ (**voluntary**) การรวมตัวกันจะต้องเป็นไปโดยปราศจากการบังคับขู่เข็ญ หรือโดยไม่มีอำมริสินจ้างเป็นเครื่องจูงใจให้เข้าร่วมเพื่อประโยชน์ของขบวนการเมืองใด ๆ

ลักษณะที่สอง : กลุ่มมีอายุยืนยาวพอสมควร มิใช่เป็นแบบ ที่ตั้งขึ้นมาเพียง 3-4 เดือนแล้วเลิกกิจการจะต้องมีการต่อเนื่อง มีความยั่งยืน (**sustainable**) ในโครงสร้าง และในด้านกิจกรรม

ลักษณะที่สาม : มีการรวมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นสมาคมอย่างเป็นทางการเป็นกิจลักษณะพอสมควร เช่น ในธรรมนูญของสมาคมจะต้องระบุวัตถุประสงค์, วิธีดำเนินงาน, การแต่งตั้ง และการดำรงตำแหน่งของกรรมการผู้บริหารฯ

ลักษณะที่สี่ : กลุ่มต้องมีการประชุมและมีการดำเนินงานบ่อยครั้งพอสมควร มิใช่ตั้งขึ้นมาแต่ชื่อ โดยมีกิจกรรมหรือผลงานเพียงปีละครั้งเดียว หรือนานปีจึงจะมีสักครั้งหนึ่ง

18. กลุ่มหลากหลายมีน้อยในประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา

ในหลายประเทศที่กำลังพัฒนามีกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมากพอสมควร แต่มีน้อยกลุ่มมีคุณสมบัติเพียงพอเข้าสู่ความเป็น “กลุ่มหลากหลาย” ตามคำนิยามข้างต้น

ในบางประเทศที่มีสังคมแบบหลายเชื้อชาติหรือหลายศาสนา อาจมีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มเฉพาะเชื้อชาติหรือศาสนาของตนเรียกว่า **communal groups** (กลุ่มชุมชนย่อย) ตัวอย่าง ในประเทศอินเดีย ซึ่งมีกลุ่ม 1) ผู้นำถือศาสนาฮินดู (Hindu Samaj) 2) สมาคมชาวสิกข์ (Sikh Society) และอื่น ๆ

(Myron Weiner, **The Politics of Scarcity**, Chicago: University of Chicago Press, 1962, pp.36-39.)

ในประเทศไทยมีกลุ่มหรือสมาคม แต่มักไม่เข้าลักษณะแห่งกลุ่มหลากหลายอันช่วยผดุงประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะมีลักษณะเป็น “กลุ่มลูกหลาน” (nepotistic group)

กลุ่มหลากหลายในรูปแบบของคำนิยามประชาธิปไตย อับราฮัม ลินคอล์น (กล่าวว่าประชาธิปไตยมี 3 องค์ประกอบ) แต่พอดัดแปลง คือ ประชาธิปไตยแบบมีกลุ่ม

หลากหลาย เป็นการปกครองซึ่งมีรัฐบาล 1) เป็นของประชาชนผู้ซึ่งได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม
หลากหลาย 2) โดยผู้แทนประชาชน 3) เพื่อประชาชน

19. กลไกที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในกลุ่มหลากหลาย

แนวคิดเชิงพหุนิยม (pluralism) เน้นสภาวะทางสังคม (หรือสังคมวิทยาการเมือง)
ว่าการเป็นประชาธิปไตยในระดับชาติ (มหภาค) เปรียบเสมือนส่วนเหนือของภูเขาน้ำแข็ง
(iceberg) ขึ้นอยู่กับสภาพ 1) ระดับกลุ่ม (มัชฌิมภาค) และ 2) ต่อตัวบุคคล (จุลภาค)

สภาวะทางสังคมวิทยาเปรียบเสมือนส่วนล่างอยู่ใต้น้ำของภูเขาน้ำแข็ง(iceberg)
ส่วนบนอาจดูปกติ แต่ส่วนล่าง คือ ใต้น้ำ อาจมีหินโสโครก และสภาวะอื่น ๆ ซึ่งทำให้เรือใหญ่
เช่น เรือ **Titanic** อับปางลงได้ (ซึ่งเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในวันที่ 14 เมษายน ค.ศ.1912 ใน
มหาสมุทรแอตแลนติก ซึ่งตรงกับเวลาไทย คือ วันสงกรานต์ที่ 15 เมษายน ค.ศ.1912 ซึ่งอยู่
ช่วงสมัยล้นเกล้ารัชกาลที่ 6)

การมีกลุ่มหลากหลายซึ่งเกิดขึ้นโดยสมัครใจ และมีการเข้าร่วมเป็นกิจวัตรโดยเสรี
จิต มีผลช่วยส่งเสริมประชาธิปไตยด้วยกลไก ดังต่อไปนี้ 1) ทำให้อำนาจแยกกระจาย 2) กลุ่ม
หลากหลายฝึกประชาธิปไตยเป็นบทเรียน 3) พากเพียรให้รู้จักประนีประนอม จะอธิบายแยก
เป็นข้อ ๆ ไป

ประการที่หนึ่ง : กลุ่มหลากหลายทำให้อำนาจแยกกระจาย

ข้อสังเกตของนักประวัติศาสตร์อังกฤษแห่งศตวรรษที่ 19 ชื่อ ลอร์ด แอคตัน (Lord
Acton, 1834-1902) เกี่ยวกับลักษณะแห่งอำนาจคือ “Power tends to corrupt, absolute
power tends to corrupt absolutely” ซึ่งผู้เขียน (จอร์จ วีระสย) แปลว่า “ที่ใดมีอำนาจที่นั่น
มีการฉ้อฉล ที่ใดมีอำนาจมากเหลือล้น การฉ้อฉลชั่วร้ายย่อมมีมากที่สุดประมาณ”

(Robert Stewart (comp.) **The Penguin Dictionary of Political Quotations**,
Middlesex: Penguin, 1984, p.1.)

มีผู้เห็นด้วยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้ที่เคยอยู่ใต้การปกครองแบบรวบอำนาจ
กระจุกอยู่ ณ ที่เดียวกัน ไม่ว่าจะรวมอยู่ในบุคคลเดียว (เผด็จการ) หรือในกลุ่มบุคคล
(คณะธิปไตย) ก็ตาม โดยไม่มีการกระจาย การแก้ไขวิธีหนึ่งก็คือ แยกอำนาจออกเป็นส่วน
ต่าง ๆ ไม่ให้มีศูนย์กลางแห่งเดียว แต่ให้กระจายกัน (decentralize) ออกไป เช่น ก. โดยการ
แบ่งอำนาจธิปไตยออกเป็นสามส่วนเป็นอิสระต่อกัน ได้แก่ อำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และ
ตุลาการ และ ข. มีการแบ่งอำนาจออกไปตามที่ต่าง ๆ เช่น 1) อยู่ที่รัฐบาลกลางของสหรัฐ

อเมริกาบ้าง 2) อยู่ที่รัฐต่าง ๆ บ้าง 3) อยู่ตามท้องถิ่นบริเวณต่าง ๆ บ้าง

การแก้ไขอีกวิธีหนึ่ง คือ การกระจายศูนย์แห่งอำนาจให้หลากหลายในท้องถิ่น
รวมแห่งสังคม คือ ไม่เฉพาะส่วนที่เป็นการเมืองโดยตรงเท่านั้น

ก. ศูนย์อำนาจซึ่งมีขึ้นในรูปของกลุ่มต่าง ๆ สมาคม, องค์กร, ศูนย์ ฯลฯ อันมี
ลักษณะดังบรรยายมาแต่ต้นย่อมส่งเสริมโอกาสแห่งการเป็นประชาธิปไตยมากกว่าการมี
ศูนย์ถ่วงแห่งอำนาจเพียงในระดับสถาบันในการเมือง

ข. เมื่อกลุ่มเป็นจำนวนมากแยกกระจายไปทุกแห่งภายในประเทศย่อมหมายความว่า
อำนาจที่มีศักยภาพแห่งความฉ้อฉลนั้น เกิดแตกออกเป็นส่วน ๆ ซึ่งคอยตรวจสอบ
พฤติกรรมของส่วนอื่น ๆ ส่วนหรือสาขาแห่งอำนาจย่อมดูแลประโยชน์ของกลุ่มตน คือ
พยายามให้ส่วนหรือสาขาอื่นฉ้อฉลได้น้อยที่สุด

เมื่อต่างฝ่ายต่างคอยดูกันเช่นนี้แล้ว นักเศรษฐศาสตร์ ชื่อ แกลเบรธ (Galbraith)
เรียกว่า **countervailing powers** ย่อมเกิดผลลัพธ์ที่ดี คือ อำนาจแยกย่อยออกไป ทำให้
ศักยภาพแห่งการฉ้อฉลชั่วเสียลดน้อยลงไป

ประการที่สอง : กลุ่มหลากหลายเป็นแบบฝึกหัดประชาธิปไตย นักพฤติกรรม
ศาสตร์พบว่า ระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถคงอยู่ได้โดยอาศัยตัวอักษร คือ รัฐธรรมนูญ
หรือเอกสารการเมืองอื่น ๆ เพียงเท่านั้น

การมีรัฐธรรมนูญอาจทำให้เกิดความรู้สึกว่าบ้านเมืองเป็นประชาธิปไตย แต่เป็น
เพียงเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างเดียว ความเป็นประชาธิปไตยเกี่ยวกับการมีกลุ่มหรือสมาคมต่าง ๆ
เกิดขึ้นมาก ๆ อันยอมทำให้สมาชิกมีโอกาสฝึกฝนการแสดงความคิดเห็น การรู้จัก
ประนีประนอม (compromise, horse trading) แปรตามตัว การแลกเปลี่ยนม้าการแก้ไข
ปัญหาด้วยเหตุผล หรือด้วยการเจรจาแทนที่จะใช้กำลังอำนาจ บทเรียนแห่งการอยู่ร่วมในกลุ่ม
ย่อมมีคุณค่าต่อการอยู่รอด (survival) ของประชาธิปไตย

กลุ่มต่าง ๆ เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วยอมให้บทเรียนที่เกี่ยวพันกับการดำเนินชีวิตแบบ
ประชาธิปไตย เช่น

ก. การเข้าเป็นสมาชิกเป็นไปโดยอิสระไม่มีการบังคับขืนใจ

ข. การอยู่เป็นสมาชิก หมายถึง การเรียนรู้วิธีการจัดการ และดำเนินงานโดยสันติวิธี

ค. การเข้าร่วมและมีส่วนร่วมอยู่ในกลุ่มย่อย หมายถึง 1) การยอมเปลี่ยนนิสัย
การชอบทำตามอำเภอใจตนเองมาเป็นการรู้จักควบคุมใจตนเอง 2) การรู้จักอะลุ้มอล่วย
และการรู้จักผ่อนหนักเบาเพื่อให้เข้ากับกลุ่มชีวิตในสังคมได้

การฝึกการรู้จักทำงานร่วมกัน **ชีวิตในกลุ่ม** เป็นการฝึกฝนให้รู้จักทำงานร่วมกัน เป็นการให้บทเรียนในการตัดสินใจร่วมกันโดยการให้เหตุผลต่อที่ประชุมกลุ่มสมาคมหรือองค์กร และเป็นการฝึกฝนให้คุ้นเคยกับการทำงานที่มีแนวโน้มเป็นไปตามระเบียบที่ระบุไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร หนึ่ง มีเงื่อนไขของการเป็นกลุ่มที่อาจไม่ก่อให้เกิดผลดังกล่าวเสมอไป หากเป็นกลุ่มประเภทที่เป็น **“สมาคมลับ” (secret society)** หรือเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่เกิดขึ้นและดำเนินงานโดยอิทธิพลภายนอก เช่น โดยการสนับสนุน อุปถัมภ์และควบคุมอย่างเข้มงวดจากรัฐ เป็นต้น

ประการที่สาม : การเป็นสมาชิกหลายกลุ่ม (**พหุสมาชิกภาพ—plural membership**) ทำให้รู้จักการประนีประนอม ทั้งนี้เกิดขึ้นจากการเป็น

1) **พหุสมาชิกภาพ** การมีหลายกลุ่มและหลายประเภทของกลุ่มย่อมทำให้เอกชนคนหนึ่งสามารถเป็นสมาชิกของหลายกลุ่ม หลายสมาคม หลายองค์กร หลายสันนิบาต หรือหลายชุมนุมได้ในขณะเดียวกัน ตัวอย่าง คือ อาจเป็นสมาชิก ก. สมาคมแพทย์แผนทางเลือก ข. สันนิบาตเพื่อการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ (Clean Election League) ค. สมาคมครูและผู้ปกครอง (Parents and Teachers Association)

2) **ส่งเสริมให้มีใจกว้าง** การเป็นและมีเพื่อนสมาชิกในต่างสมาคม, ต่างกลุ่ม ย่อมทำให้รู้จักว่าโลกนี้เป็นของนานาชาติตั้ง เมื่อมีการขัดแย้งเกิดขึ้นก็ฝึกหัดขจัดหรือแก้ไขด้วยวิธีการอันไม่รุนแรงและด้วยการรู้จักประนีประนอม

3) **การยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์** พหุสมาชิกภาพหรือการเป็นสมาชิกของหลายกลุ่มช่วยให้ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างเพื่อนมนุษย์ปุถุชนด้วยกันว่าเป็นของธรรมดาและลดความรู้สึกที่เป็นไปในทางปฏิบัติอย่างร้ายแรงต่อคนหรือกลุ่มอื่น

ข้อสังเกตบางประการ : กลุ่มลูกหลาน และกลุ่มล่อแหลม

ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยค่อนข้างสมบูรณ์มักมีกลุ่มหรือองค์กร ต่าง ๆ จำนวนมากที่ไม่เกี่ยวข้องกับครอบครัวหรือวงศาตคณาญาติ ส่วนประเทศที่ยังไม่มีการพัฒนาประชาธิปไตยเต็มที่มีระบบสังคมที่ถือกลุ่มวงศาตคณาญาติใหญ่ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นกลุ่ม **“ลูกหลาน”** แทนที่จะเป็นกลุ่ม **“หลากหลาย”** การมีกลุ่ม **“ลูกหลาน”** มากย่อมหมายถึง มีการช่วยเหลืออุปถัมภ์สนับสนุนกันในหมู่เครือญาติและเกี่ยวดอง (kinship and in-laws) อย่างเต็มที่ เพื่อได้มาซึ่งผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะตามมา

การมีกลุ่มล่อแหลม คือ กลุ่มหรือสมาคมซึ่งเป็นภัยต่อการเป็นประชาธิปไตยและเสถียรภาพทางการเมือง ได้แก่ กลุ่มหรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ไม่ว่าโดยตรงหรือโดย

พฤติกรรมที่ต้องการบ่อนทำลาย ความมั่นคงของประเทศชาติด้วยวิธีการรุนแรง และแบบแอบแฝง(clandestine)

การปกครองประชาธิปไตยที่ค่อนข้างสมบูรณ์มักมีกลุ่มที่ช่วยเหลือให้การเลือกตั้งสะอาดเรียบร้อยอยู่มาก โดยเฉพาะกลุ่มที่สนใจการเมืองโดยตรง ตัวอย่าง ได้แก่ องค์การ NGO—Non Government Organizations สันนิบาตสตรีผู้มีสิทธิออกเสียงในสหรัฐ อเมริกา (League of Woman Voters) สันนิบาตนี้มีบทบาททางการเมืองมาก ด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และชักชวนให้ไปลงคะแนนตามเสรีจิต

20. ประชาธิปไตย 3 ระดับ

นักวิชาการอิตาลีชื่อ ชาร์ตอริ

(Giovanni Sartori, “Democracy” in **International Encyclopedia of the Social Sciences**, 1968, p.113.)

ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องประชาธิปไตยโดยเฉพาะได้จัดแบ่งประเภทของประชาธิปไตยไว้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับเริ่มต้นหรือเริ่มแรก 2) ระดับกลางหรือเป็นรัฐบาลซึ่งยึดหลักรัฐธรรมนูญ และ 3) ระดับสูงหรือระดับล้ำหน้า

1) ประชาธิปไตยระดับเริ่มต้น (**initial type**) ความเป็นประชาธิปไตยต่ำมากโดยใช้ในความหมาย “ตรงกันข้าม” กับระบอบอะไรก็ได้ซึ่งไม่ได้เป็นเผด็จการ

ประเทศจำนวนมากอยู่ในระดับนี้ จัดได้ว่าเป็นการพิจารณาความเป็นประชาธิปไตยในเชิงนิเสธ หรือเชิงลบ คือ ตรงกันข้ามกับสภาพเผด็จการเท่านั้น

2) ประชาธิปไตยระดับกลางหรือระดับเกณฑ์กลางปกติ (**medium or normal**) มีลักษณะในเชิงบวก กล่าวคือ เป็นรัฐบาลโดยหลักรัฐธรรมนูญ (**constitutional government**) ซึ่งมีสถาบันต่าง ๆ ที่มาจากการเลือกตั้งเพื่อเป็นตัวแทนเช่น การมีรัฐสภา เป็นต้น

จำนวนประเทศซึ่งอยู่ในระดับนี้ย่อมมีน้อยลงมากและหลายประเทศ เช่น ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์น่าจะจัดอยู่ในระดับนี้

3) ส่วนประชาธิปไตยระดับสูงหรือระดับล้ำหน้า มาตรฐานแห่งความเป็นประชาธิปไตยเข้าระดับสูงหรือระดับล้ำหน้า และคงจะมีไม่เกิน 20 ประเทศ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี สวีเดน และญี่ปุ่น

21. ความเป็นประชาธิปไตย : ดีแต่เป็นยากและลักษณะแบบพหุชนาธิปไตย

รากศัพท์ “ประชาธิปไตย” ในภาษากรีกที่ว่าเป็น “รัฐบาลโดยประชาชน” ย่อมเป็นอุดมคติที่ไม่มีทางจะบรรลุได้

(Sartori, **op.cit.**, p.115.) กล่าวคือ ไม่มีทางใดที่ประชาชน “ทั้งหมด” จะสามารถดำเนินการบริหารประเทศได้

(R.M. Maclver, **The Web of Government** ,rev.ed., New York: Free Press, 1966, p.132.)

ดังนั้น นักวิชาการระดับก้าวหน้า คือ รอเบิร์ต ดาห์ล จึงเห็นว่าน่าจะใช้ศัพท์ “พหุชนาธิปไตย” แทนประชาธิปไตยโดยเน้น “พหุอัคร” (**poliarch**) คือ การปกครองโดยคนหมู่มาก

(Robert A. Dahl, **A Preface to Democratic Theory**. Chicago : University of Chicago Press, 1956, pp.63-89.)

ในกรณีอื่น ๆ เช่น ในระบบ “คณาธิปไตย” มีความเป็นไปได้ที่จะบรรลุสภาพตามคำจำกัดความ ซึ่งได้แก่ “การปกครองโดยคณะบุคคล” อนึ่ง การเป็นประชาธิปไตยครบถ้วนตามรากศัพท์ต้องมีการเตรียมการนานพอสมควรเพื่อว่า “คนส่วนใหญ่” แม้ไม่ใช่ “ทั้งหมด” จะสามารถทำหน้าที่ของตนได้โดยสมบูรณ์

การเปลี่ยนจากการปกครองแบบประชาธิปไตยไปเป็นอย่างอื่นเป็นเรื่องไม่ยากนักในหลายประเทศซึ่งเริ่มต้นด้วยการยอมรับประชาธิปไตย แต่อาจมีการ “รัฐประหาร” เปลี่ยนมาเป็นแบบ “คณาธิปไตย” ได้โดยง่าย ในทางตรงกันข้าม กลับเป็นเรื่องยากมหาศาล คือ การเปลี่ยนจากคณาธิปไตยให้เป็นประชาธิปไตย ซึ่งยุ่งยากในการตีความในเชิงรูปธรรม เช่น

- 1) หลักเสรีภาพ
- 2) เสมอภาค และ
- 3) เสียงส่วนใหญ่ (**majority vote**)

ตัวอย่าง คือ ขอบเขตแห่งการมีเสรีภาพอะไร คือ ความเสมอภาค เมื่อผิวสีหรือเชื้อชาติแตกต่างกัน หรือคะแนนที่สอบได้แตกต่างกัน

ความหมายโดยสรุปก็คือ เป็นระบบที่ดีเท่าที่จะทำให้เกิดขึ้นได้ในสภาวะแห่งความเป็นมนุษย์ และสภาวะสังคมอย่างที่เป็นอยู่ เพราะฉะนั้น แม้การปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยยุ่งยากแต่หากเปรียบเทียบกับนานาระบบเท่าที่เคยเป็นมาแล้ว น่าจะเป็นดัง

ความเห็นของรัฐบาลอังกฤษ ชื่อ วินสตัน เชอร์ชิลล์ ที่กล่าวว่า “ประชาธิปไตยจัดเป็นระบบที่เลวที่สุด แต่ระบบอื่น ๆ เลวยิ่งกว่า”

22. ประชาธิปไตย : มิติอื่น ๆ

ศัพท์ประชาธิปไตยที่ใช้ในมิติอื่น ๆ คือ

ก. ประชาธิปไตยทางสังคม ในศตวรรษที่ 19 แอลเกซีส เดอ ทอคเกอวิลย์ ชาวฝรั่งเศส ได้มาเยือนสหรัฐอเมริกา และสังเกตสภาวะของความเป็นประชาธิปไตยในชีวิตทางสังคมของคนอเมริกัน ซึ่งเป็นผลให้การมองประชาธิปไตยในมิติหรือในรูปลักษณะทางสังคมจึงได้แพร่หลายขึ้น โดยเรียกสภาวะแห่งการเคารพ หรือการยึดถือทางปฏิบัติในสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของคนในสังคมว่าเป็น “ประชาธิปไตยทางสังคม” (social democracy) ทั้งนี้แตกต่างจาก “ประชาธิปไตยสังคมนิยม” หรือ “สังคมนิยมประชาธิปไตย” (socialist democracy) ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐที่จะดำเนินการตามลัทธิสังคมนิยม

ข. ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ศัพท์นี้ใช้โดยผู้นิยมคาร์ล มาร์กซ์ (มาร์กซิสต์) ในความหมายที่ว่า 1) มีการกระจายทรัพย์สิน และ 2) การให้ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ (Sartori, *op.cit.*, p.114.)

ค. “ประชาธิปไตยทางอุตสาหกรรม” (industrial democracy) ซึ่งไม่ได้หมายถึงประชาธิปไตยในระดับชาติ แต่เป็นในระดับโรงงานอุตสาหกรรม (industrial plants) เช่นด้วยการยอมให้มีสหพันธ์กรรมกร (labor union) เป็นต้น

ศัพท์นี้เริ่มใช้โดยสองสามีภรรยา ชื่อ **Webbs** นักสังคมนิยมชาวอังกฤษเป็นเวลา 100 ปีเศษมาแล้วโดยมุ่งอธิบายความเป็นประชาธิปไตยในการบริหารภายในโรงงานอุตสาหกรรม

(Sidney Webb and Beatrice Webb. **Industrial Democracy**. พิมพ์ครั้งแรก 1897.)

ประชาธิปไตยแบบถูกนำ (guided democracy) วลีนี้ใช้โดยอดีตประธานาธิบดีซูการ์โน ผู้กอบกู้เอกราชและบิดาผู้สถาปนาอินโดนีเซียยุคใหม่ภายหลังมหาสงคราม โลกครั้งที่ 2 หมายถึง ประชาธิปไตยแบบไม่ครบถ้วน หรืออาจเรียกได้ว่าไม่เป็นเสรีประชาธิปไตยก็ได้ ทั้งนี้เพราะมีการให้อำนาจกับผู้นำหรือมุขมนตรีมากเกินไป และผู้นำผู้นั้นเข้ามาสู่ตำแหน่งโดยไม่ผ่านกระบวนการที่เหมาะสม

ง. ประชาธิปไตยแบบเบสิค (Basic democracy) อดีตประธานาธิบดีแห่งปากีสถานชื่อ **อายูบข่าน (Ayub Khan)** เป็นผู้ใช้ศัพท์นี้สำหรับเรียกวิธีการปกครองของเขา

ซึ่งไม่ให้สิทธิเสรีภาพและการเป็นตัวแทนตามระบอบประชาธิปไตย มีการสงวนสิทธิเสรีภาพบางอย่างไว้ในระดับ **basic** เบสสิก คือ ระดับพื้น ๆ แบบ ก.ไก่ ข.ไข่ ไม่ได้ให้เสรีภาพซึ่งเป็นขั้นเป็นอัน เพราะถือว่าเป็นการเตรียมการเพื่อปูทางสู่ความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งปรากฏว่าเวลาผ่านมาเกินกว่าหลายสิบปีแล้ว แต่ปากีสถานก็ยังคงห่างไกลสภาพแห่งความเป็นเสรีประชาธิปไตย

จ. หน้าฉากประชาธิปไตย (**façade democracy**) ปากีสถานมีการเลือกตั้งที่ค่อนข้างเสรีภายหลังเดือนสิงหาคม 2531 ภายหลังจากการสูญเสียชีวิตของอดีตนายกรัฐมนตรี **อูล ฮัค** จากเครื่องบินระเบิด บุตรสาวของอดีตนายกรัฐมนตรี **อาลี บุตโต** คือ **เบนาศีร์ บุตโต** หัวหน้าพรรค **People's Party** ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีแห่งปากีสถาน การปกครองของบางประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยหน้าฉาก คือ ที่เห็นง่าย ๆ

(S.F. Finer. **Comparative Government**, New York: Penguin, 1982, pp.57-58.)

ฉ. ประชาธิปไตยแบบ “ไม่เหนือแท้” หรือ “จอมปลอม” (**ซูด-ติมัคกระซี—pseudo-democracy**) อีหนึ่ง หากเป็นศัพท์ Democrat ออกเสียง เด็ม-โม-แครท หรือ Democratic เดม-โม-แครตติก

ช. ประชาธิปไตย “ครึ่งใบ” หรือลักษณะคล้ายประชาธิปไตย (**Quasi-democracy—ควาไซ-ติมัคกระซี**) บางรัฐบาลอาจแสดงตนว่าเป็นแบบเสรีประชาธิปไตย แต่ในความเป็นจริงอาจมีความเป็นประชาธิปไตยไม่ครบถ้วน คือ ขาดตกบกพร่องอย่างที่เรียกกันว่าแบบ “ครึ่งใบ” หรือ “ไม่เต็มใบ”

ตัวอย่าง คือ รัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรี **ซิงมันรี (Syngman Rhee)** และ **ปักจุงฮี (Park Chung Hee)** แห่งเกาหลีใต้

23. สี่หลักการแห่งประชาธิปไตย : ทรรศนะของ เฮนรี เมโย

หลักการประชาธิปไตยได้รับอิทธิพลอย่างมากจาก 1) นักคิดอังกฤษ เช่น จอห์น ล็อก และ จอห์น สจวร์ต มิลล์ และ 2) นักคิดฝรั่งเศส เช่น 1) มัง ฌาคส์ รูสโซ และ 2) แอลเล็กซิส เดอ ทอคเกอวิลย์ นักรัฐศาสตร์ร่วมสมัย คือ เฮนรี เมโย (Henry Mayo) ได้ระบุว่า มี 4 หลักการแห่งประชาธิปไตย ได้แก่ 1) การควบคุมผู้วางนโยบายโดยประชาชน 2) ความเสมอภาคทางการเมือง 3) เสรีภาพทางการเมืองหรือประสิทธิผลในการควบคุมโดยประชาชน และ 4) หลักแห่งเสียงส่วนมาก

(Mayo, **op.cit**, p.66 ff.)

ณ ที่นี้กล่าวเพียง 2 หลักการ เพราะหลักที่ 3 และ 4 มีในส่วนอื่นของหนังสือนี้อยู่แล้ว
หลักการแห่งการควบคุมผู้วางแนวนโยบายโดยประชาชน ผู้วางนโยบาย ได้แก่
ผู้แทนราษฎร หลักการนี้ใกล้เคียงกับการประชุมสภามหาชน (เอคเคลเซีย) ของนครรัฐ
เอเธนส์ การควบคุมโดยประชาชนหมายความว่า มีการเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปโดยเสรี วิธีการ
เลือกผู้วางนโยบายที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย ได้แก่ โดยการจับฉลากหรือโดยการสืบเชื้อสาย ข้อ
ควรสังเกตมี 3 ประการด้วยกัน คือ

ประการที่ 1 การควบคุมเป็นไปในทางอ้อม ในสมัยนครรัฐเอเธนส์ การควบคุมผู้
วางนโยบายสามารถกระทำได้โดยตรง ปัจจุบันนี้การกระทำโดยทางอ้อม คือ เลือกบุคคล
เข้าไปวางนโยบาย

ประการที่ 2 ราษฎรมีอิทธิพลต่อนโยบาย เช่น ด้วยการเขียนจดหมายไปยัง
ผู้แทนราษฎรหรือเขียนลงในหน้าหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งผ่านกระบวนการทาง
พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ รวมทั้งที่ดำเนินการโดยฝ่ายธุรกิจ ฝ่ายผู้ใช้แรงงาน
ฝ่ายเกษตรกรหรือกลุ่มอื่น ซึ่งในปัจจุบันมีลักษณะเป็น “อำนาจที่ต้านทาน” (countervailing
power) อย่างสำคัญ

ประการที่ 3 คือ การควบคุมผู้วางนโยบาย โดยการเลือกตั้งนี้อยู่ภายใต้หลักการ
ใหญ่ที่เรียกว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน”

การที่ได้รับสิทธิในการเลือกตั้งเพราะ “ความเป็นพลเมือง” (citizenship) ซึ่งอาศัยอยู่ใน
ในรัฐ การเลือกตั้งเป็นเรื่องระดับรัฐ และความเป็นพลเมืองหมายถึง การที่ต้องเกี่ยวข้องกับ
รัฐตลอดชีพ สิทธิเช่นนี้ย่อมไม่อาจมีได้ในกรณีอื่น ๆ เช่น 1) ลูกค้าร้านสรรพสินค้า
(department store เช่น Tesco Lotus) ย่อมไม่มีสิทธิในการเลือกผู้จัดการ หรือ 2) ผู้ที่มา
พักผ่อนที่สวนสาธารณะย่อมไม่มีสิทธิในการเลือกผู้ดูแลสวน นอกเหนือจากความเป็น
พลเมืองแล้ว การมีสิทธิเลือกตั้งย่อมถูกกำหนดไว้ว่าจะต้องมีอายุอย่างน้อยเท่าใด ไม่ใช่ทุกคน
ในทุกระดับอายุมีสิทธิ ลักษณะประชาธิปไตยประการหนึ่งที่ทำให้มีการควบคุมโดยการ
เลือกตั้งนี้เกี่ยวกับทฤษฎีแห่งการเป็นตัวแทน (representation)

อนึ่ง มีประเด็นที่ต้องพิจารณา เช่น

ก. ตัวผู้ออกเสียงเลือกตั้งเอง รู้จักมักคุ้นผู้สมัครดีเพียงใด การได้ฟังการแถลง
นโยบาย การพูดในการหาเสียง (political campaign) อาจเป็นที่ประทับใจ แต่อุปนิสัยใจคอ
ที่แท้จริงของผู้สมัครเป็นอย่างไร หรือตามทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง (iceberg) คือ รู้หน้าไม่รู้ใจ เป็น
เรื่องยากที่จะทราบสิ่งที่อยู่ใต้น้ำ หรือลึกลงไปในอุปนิสัยที่แท้จริงได้ เพราะแม้กระทั่งเพื่อน

ร่วมงานหลาย ๆ คนที่คุ้นเคยกันหลายปี แต่เราเองก็ไม่ทราบอุปนิสัยและความสามารถที่แท้จริง

ข. **ราษฎรผู้ออกเสียงมักจะเปลี่ยนแนวความต้องการและความคิดเห็นในชีวิตประจำวัน** แต่ละคนย่อมมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความต้องการ ความหวังและความรู้สึกต่าง ๆ

การเลือกตั้งมักกระทำเป็นวาระ เช่น 2 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง เมื่อเลือกไปแล้วมักมีผลเท่ากับเลือกไปเลย และต้องเผชิญกับผลลัพธ์จากการเลือกตั้งนั้น ในแง่ของตัวบุคคลเป็นช่วงเวลา 2 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง แต่ผลในเชิงนโยบาย (ทั้งที่ถูกต้องและผิดพลาด) อาจยืนนานนับเป็น 10 ปีก็ได้

จากข้อคิดทำนองนี้ทำให้มีผู้เสนอว่า **วาระการดำรงตำแหน่งไม่ควรกำหนดให้ยาวเกินไป** นักและโดยเฉพาะในโลกร่วมสมัยการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก วาระการดำรงตำแหน่งควรเป็นระยะสั้น ๆ เช่น **เพียง 2 ปีเท่านั้น** หรือแม้กระทั่งน้อยกว่านั้น (เช่น กรณีเลือกตั้งตัวแทนในระดับอื่น ๆ มีการเลือกตั้งเป็นกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น) เช่น เพียง 1 ปี เป็นต้น

23.1 ความเสมอภาคทางการเมือง เป็นที่ยอมรับแล้วว่าสิทธิออกเสียงเลือกตั้งควรให้แก่พลเมืองที่บรรลุนิติภาวะไม่ว่าชายหรือหญิง และโดยไม่คำนึงถึงความยากดีมีจน แต่ในอดีตหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ก. **“ความเหมาะสม”** ในการมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในอดีตไม่มีการยึดถือหลักที่ว่าเมื่อเป็นพลเมืองที่บรรลุนิติภาวะแล้วจะมีสิทธิในการออกเสียง แต่ยึดถือหลักแห่งคุณสมบัติของการมีทรัพย์สิน (**property qualification**) และวิธีการทดสอบตามความเหมาะสมต่าง ๆ เช่น 1) **การมีทรัพย์สิน** ในการเมืองอังกฤษ เดิมทีเด็ยวสตรีไม่มีสิทธิออกเสียง แต่กรณีที่เป็นแม่ม่ายซึ่งมีทรัพย์สิน สามารถออกเสียงเลือกตั้งได้ เกณฑ์การมีทรัพย์สินเกิดขึ้นจากความเชื่อหรือแนวคิดที่ว่าผู้มีทรัพย์สินย่อมมีความรับผิดชอบ คือยอมไม่ออกเสียงเลือกบุคคลโดยไม่คิดให้รอบคอบ 2) **การรู้หนังสือ** เคยมีเกณฑ์ว่า ควรมีความรู้ขั้นต่ำในการอ่านออกเขียนได้ (**literacy**) โดยอ้างว่าอย่างน้อยที่สุดสามารถอ่านได้ว่าเป็นผู้สมัครและพรรคอะไรในบางประเทศ เช่น อินเดีย มีการออกแบบบัตรเลือกตั้งโดยให้มีสัญลักษณ์เพื่อสะดวกสำหรับผู้ไม่รู้หนังสือ

ดังนั้น นามิเหตุผลอื่นในการกำหนดความรู้ขั้นต่ำซึ่ง ได้แก่ เหตุผลทางการเมือง หากมีความรู้ยอมทำให้การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นไปโดยถูกต้องยิ่งขึ้น พรรคนั้นคง

พอจะรับกันได้ แต่ก็เป็นที่ทราบกันดีว่าผู้มีความรู้ไม่จำเป็นต้องลงคะแนนได้ถูกต้องเสมอไป ทั้งนี้เพราะค้นพบทางพฤติกรรมว่า ความเชื่อซึ่งได้มาแต่เยาว์วัยมีบทบาทไม่ใช่น้อยในการตัดสินใจของบุคคล นั่นคือยอมมีอคติ

ข. ทฤษฎี “กลีบหรือเปลือกหัวหอม” (onion peel theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้รับอิทธิพลเชิงจิตวิเคราะห์ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ มีว่ากลีบหัวหอมแรกสุด คือ เกิดก่อนกลีบอื่น ๆ ย่อมอยู่ด้วยในสุด ดังนั้น จึงยอมเอาออกได้ยากที่สุด เพราะการแกะออกหรือปอกออก ทำด้วยการฉีกหรือดึงกลีบด้านนอก คือ ที่เพิ่งเกิด ขึ้นออกก่อนความหมาย คือ ประสบการณ์ที่ฝังใจอยู่ยั่งยืนนานยอมติดตัวมาตั้งแต่เยาว์วัย

ในยุคของนครรัฐเอเธนส์ประมาณ 1 ใน 3 ของประชากร (พร้อมครอบครัว) ประกอบขึ้นเป็นพลเมืองผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง สัดส่วนของพลเมืองผู้มีสิทธิในยุคเมื่อ 2300 ปีเศษมาแล้วนั้นสูงกว่าสัดส่วนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในประเทศอังกฤษในศตวรรษที่ 17 เมื่อจอห์น ล็อคเขียนทฤษฎีทางการเมืองของเขาและสูงกว่าสัดส่วนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในอังกฤษก่อนมีร่างพระราชบัญญัติปฏิรูป (Reform Bill) แห่งปี ค.ศ.1832 (Ibid., p.113.) ในสหรัฐอเมริกายุคสถาปนาประเทศ กว่า 200 กว่าปีมาแล้ว มีการจำกัดสิทธิค่อนข้างมาก เช่น ทาสและคนอื่น ๆ

การขยายผู้มีสิทธิเลือกตั้งเฉพาะบุรุษมีขึ้นในศตวรรษที่ 19 และเมื่อถึงปี ค.ศ. 1850 บุรุษอเมริกันเกือบทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง คือ ประมาณ 150 ปีมาแล้ว

สตรีได้รับสิทธิส่วนใหญ่ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยมักให้สิทธิแก่สตรีโสดและแม่ม่ายซึ่งมีทรัพย์สิน แต่สตรีที่แต่งงานแล้วไม่มีสิทธิ เพราะสินค้าไม่มีทรัพย์สินของตนเอง

ในฝรั่งเศสสตรีไม่มีสิทธิเลือกตั้งจนกระทั่งปี ค.ศ.1945 (พ.ศ.2488) คือ ภายหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 2

ในเบลเยียมสตรีไม่มีสิทธิเลือกตั้ง จนกระทั่งถึงปี ค.ศ.1949 (พ.ศ.2492) คือเมื่อประมาณ 40 ปีมานี้เอง ในสวีตเซอร์แลนด์ประเทศที่มักถือกันว่าเป็นแบบอย่างประชาธิปไตย (model democracy) กลับให้สิทธิสตรีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

สวีตเซอร์แลนด์เพิ่งให้สิทธิแก่สตรี ปี พ.ศ. 2514 ในการออกเสียงและก็ยังไม่ได้เต็มที่ทั้งหมด เพราะตามระบบสมาพันธรัฐของสวีตเซอร์แลนด์ รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจที่จะยังไม่ให้สิทธิแก่สตรีทุกคน

ในประเทศที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มักมีรือนานกว่าจะให้สิทธิแก่สตรีในการออกเสียงเลือกตั้งโดยเฉพาะในประเทศกลุ่มลาตินอเมริกา

จากกรณีประเทศแคนาดาซึ่งเป็นระบบสหพันธรัฐและในการเลือกตั้งระดับสหพันธรัฐของแคนาดา สตรีมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมานานก่อนปี ค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) ซึ่งสตรีแคนาดาในรัฐควิเบค (Quebec) ซึ่งมีประชากรเชื้อสายฝรั่งเศสและนับถือศาสนาโรมันคาทอลิกเป็นส่วนใหญ่

23.2 การให้สิทธิผู้บรรลุนิติภาวะ (adult suffrage) มีเหตุผลสนับสนุน คือ 1) ถือว่าเป็นสิทธิโดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนเมื่ออายุถึงระดับหนึ่ง 2) ยึดหลักที่ว่าเมื่อรัฐบาลเรียกร้องเอาจากราษฎรในหลาย ๆ เรื่อง โดยเฉพาะภาษี

ดังนั้น รัฐบาลจึงควรให้สิทธิแก่ราษฎรในการกำหนดว่าควรเก็บภาษี หรือเรียกร้องอะไรจากราษฎรได้บ้าง วาทะซึ่งกล่าวกันบ่อย ๆ คือ “อย่าเก็บภาษีโดยไม่มีระบบตัวแทน” (no taxation without representation) 3) ยึดหลักความเสมอภาคแห่งการมีส่วนร่วมในอำนาจทางการเมือง และ 4) ยึดแนวคิดของนครรัฐเอเธนส์โบราณ

สมัยเดิมเคยให้สิทธิแก่พลเมืองบุรุษ บัดนี้ถือว่าก้าวหน้ายิ่งขึ้น จึงให้สิทธิแก่สตรีที่บรรลุนิติภาวะแล้วด้วย

เรื่องการใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งนั้นมีประเด็นที่กล่าวกันมากเกี่ยวกับความสำคัญของการไปออกเสียงเลือกตั้ง คือ แนวคิดที่ว่าจำเป็นยิ่ง ถือว่าราษฎรควรไปใช้สิทธิเสมอเพื่อแสดงออกว่าตนประสงค์อย่างไร แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า จะต้องบังคับเสมอไป ดังจะเห็นได้ว่าในหลาย ๆ ประเทศไม่มีกฎหมายบังคับให้ไปลงคะแนน และแนวคิดที่ว่า มีสิทธิเต็มทีในการละเว้นไม่ออกเสียง แนวคิดนี้ยึดหลักที่ว่าเมื่อมีสิทธิในการออกเสียง ย่อมมีสิทธิในการไม่ออกเสียงด้วย โดยอ้างกรณีต่าง ๆ กัน ได้แก่ การประท้วง บางครั้งรัฐบาลจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นมาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น ไม่ให้สิทธิแก่คนบางกลุ่มหรือบางพรรคหรือกำหนดวันและสถานที่ไม่เหมาะสม พลเมืองย่อมมีสิทธิในการแสดงออกด้วยการละเว้นโดยไม่เข้าร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง การตัดสินใจไม่ได้ ในกรณีนี้ผู้สมัครรับเลือกตั้งอาจปรากฏตามสายตาพลเมืองบางคนว่าดีพอ ๆ กัน หรือไม่ดีพอ ๆ กัน ดังนั้น จึงมีเหตุผลพอที่จะงดออกเสียง (abstention) ในวงการเมืองนานาประเทศ เช่น ในองค์การสหประชาชาติ การงดออกเสียงก็มีอยู่บ่อย ๆ โดยเหตุผลต่าง ๆ กัน เช่นว่า เพื่อ “บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น” หรือทำนอง “รักพี่เสียดายน้อง” สามารถช่วยชาติด้วยวิธีอื่นได้ ถือว่าบางคนไม่สนใจการเมืองโดยอุปนิสัย การที่จะบังคับให้ไปออกเสียงเลือกตั้งนั้นสามารถกระทำได้ แต่ผลย่อมไม่ดี

ตาม เพราะว่าการออกเสียงกลายเป็นสิ่งที่ทำไปโดย “**ฝืนความรู้สึก**” และการช่วยประเทศชาติ และสังคมก็อาจมีวิธีอื่น ๆ ได้อีกหลายวิธี

(cf. Lester W. Mibrath, **Political Participation**, Chicago: Rand Mc Nally, 1965, pp.39.)

อนึ่ง ในบางช่วงแห่งประวัติศาสตร์ เช่น ของประเทศเยอรมนี ผู้ไปลงคะแนนมากเป็นพิเศษแต่เป็นไปโดยแรงกระตุ้นให้ไปเลือกพรรคที่ไม่เป็นประชาธิปไตย คือ พรรคนาซีซึ่งมีฮิตเลอร์เป็นผู้นำ

กรณีการใช้สิทธิร่วมทางการเมืองโดยปราศจากการยั้งคิดนี้ ธอมัส ฟูลเลอร์ (Thomas Fuller) ในปี ค.ศ.1732 กล่าวไว้ว่า “**The mob has many heads but no brains**” ซึ่งถอดความเป็นร้อยกรอง โดย วิทยา ชูพันธ์ แห่งมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ดังนี้ “**ฝูงชนบ้าคลั่งไซร้ มีหลากหัวเปล่าไร้ สติรู้คือสมอง**”

(cf. Rhoda T. (Tripp, comp.): **The International Thesaurus of Quotations**, Penguin, 1981.p. 581.)

นักปราชญ์รัสเซียเองก็ได้กล่าวไว้ว่า “**เป็นไปได้เลย ที่จะให้ราษฎรเอาใจใส่กับเรื่องการบริหารเมืองอยู่ตลอดเวลา**”

(cf. Mayo, **op.cit.**, p.124.)

23.3 ไม่มีการออกเสียงได้เกิน 1 เสียง หลักปัจจุบัน คือ “**1 คนมีสิทธิ 1 เสียง (one man one vote)**” แต่ในอดีตเคยมีการออกเสียงได้เกิน 1 เสียง เช่น ในอังกฤษก่อนปี ค.ศ.1948 สามารถออกเสียงได้เกิน 1 เสียง (**plural voting**)

ก่อนปีดังกล่าวผู้ที่เป็นเจ้าของธุรกิจมีสิทธิออกเสียงได้เป็นครั้งที่ 2 ในบริเวณที่ธุรกิจนั้น ตั้งอยู่ และบัณฑิต (ไม่ใช่นักศึกษา) แต่ละคนยังมีสิทธิออกเสียงเป็นครั้งที่ 2 ในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากอาณาบริเวณหรือเขตมหาวิทยาลัยอีกด้วย

24. ประชาธิปไตย : 3 แกนหลัก (Core)

นักวิชาการอเมริกัน ชื่อ รอย แมคริดดิส (Roy Macridis) กล่าวว่า เสรีประชาธิปไตยประกอบด้วย 3 แกนหลัก คือ 1) แกนทางจริยธรรม 2) แกนทางการเมือง และ 3) แกนทางเศรษฐกิจ

24.1 แกนทางจริยธรรม (**moral core**) มีรากฐานมาจากข้อสมมติฐานที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่รู้จักเหตุรู้จักผล (**rational**)

รัฐบาลจึงควรยอมให้มีเสรีภาพ 2 ประการ คือ 1) เสรีภาพในทางส่วนตัว (**personal liberty**) และ 2) เสรีภาพทางสังคม (**social liberty**) แทนทางจริยธรรมเปรียบเสมือนกับพันธกรณีของรัฐบาลที่มีต่อพลเมือง เสรีภาพในทางส่วนตัว หมายถึง สิทธิต่าง ๆ ซึ่งให้ความคุ้มครองเอกชนจากการใช้อำนาจอันไม่เป็นธรรมของรัฐบาล กฎหมายและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต้องประกาศให้เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป (มีความโปร่งใส—**transparency**) และเป็นกฎหมายที่พิทักษ์เสรีภาพของบุคคลในเรื่องต่าง ๆ กัน เช่น ในการคิด ในการพูด และในการนับถือศาสนา อื่นๆ แทนทางจริยธรรมที่ให้การคุ้มครองเสรีภาพส่วนบุคคลในเรื่องอื่น ๆ เช่น

- 1) ไม่มีการค้นบ้านราษฎรโดยไม่มีหมายค้น
- 2) การให้โอกาสในการแก้ข้อกล่าวหาต่อหน้าศาลเพื่อปกป้องตนเอง

นอกจากนี้จะต้องมีการคุ้มครองสิทธิในการเขียน การโฆษณา และการอภิปรายแสดงความคิดเห็นด้วย ส่วนเสรีภาพทางสังคม หมายถึง การที่รัฐให้โอกาสแก่ประชาชนแต่ละคนโดยเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ผิวพรรณ หรือภาษาในการ 1) เลือกถิ่นที่อยู่ 2) เลือกสถานที่ทำงาน 3) เข้าโรงเรียน ฯลฯ

24.2 แกนทางเศรษฐกิจ (**Economic Core**) เสรีประชาธิปไตยพึงให้สิทธิและเสรีภาพทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิในทรัพย์สินที่หามาได้โดยถูกกฎหมาย ในการได้รับมรดก ในการสะสมทรัพย์สิน และมีเสรีภาพในการผลิต การขายและซื้อ และการทำสัญญา ทั้งนี้ย่อมมีเงื่อนไขประกอบ เช่น รัฐอาจไม่อนุญาตให้ผลิตอาวุธสงครามหรือยาที่เป็นอันตรายต่อสังคมก็ได้

24.3 แกนทางการเมือง (**Political Core**) ประกอบด้วยหลัก คือ การได้รับความเห็นชอบหรือยินยอมจากบุคคล (**individual consent**) การมีตัวแทนและการมีรัฐบาลที่เป็นตัวแทน (**representation and representative government**) การมีอธิปไตยเป็นของปวงชนหรือหลักกัลลัทธิรัฐธรรมนูญ (**constitutionalism**)

25. ทศบัญญัติของประชาธิปไตย : ซิกมันด์ นอยมันน์

นักวิชาการชื่อ ซิกมันด์ นอยมันน์ (Sigmund Neumann) กล่าวว่า ประชาธิปไตยมีทศบัญญัติหรือหลักสิบประการ (**Democratic Deialogue**) ผู้เขียนเรียบเรียงเป็นข้อ ๆ โดยให้คล้องจองกันดังนี้

- 1) อำนาจอสูงสุด (อธิปไตย) มาจากราษฎร
- 2) ขั้นตอนเลือกผู้นำเป็นไปโดยเสรี

- 3) ผู้นำมีความรับผิดชอบ
- 4) ระบอบความเสมอภาค (ของราษฎรโดยกฎหมาย) ยอมรับ
- 5) สนับสนุนพรรคการเมืองที่มีมากกว่าหนึ่ง
- 6) พึงเห็นความหลากหลายในชีวิตประจำวัน
- 7) ไม่กีดกันกลุ่มสำคัญ ๆ จากการมีส่วนในการบริหาร
- 8) เน้นการมีทัศนคติแบบประชาธิปไตย
- 9) ให้สำนึกเป็นพลเมืองดี
- 10) เน้นความเชื่อมั่นในความคิดของมนุษย์ รายละเอียดเพิ่มเติมมีดังนี้

(cf. Henry W. Ehrman (ed). **Democracy in a Changing Society**, New York: Prager, 1964.)

หลักที่หนึ่ง : อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนหรือของมหาชน (**Popular Sovereignty**) หมายถึง อำนาจในการปกครองมาจากความเห็นชอบของราษฎรทั่วไป

หลักที่สอง : ขั้นตอนเลือกผู้นำเป็นไปโดยเสรี เปิดโอกาสให้มีการใช้สิทธิอย่างเสรี โดยมีโอกาสเลือกมากกว่า 1 พรรค การยอมให้จัดตั้งพรรคการเมืองได้มากกว่าหนึ่งพรรค คือ ให้มีพรรคฝ่ายค้านได้ยอมเป็นนิมิตดีของประชาธิปไตย

การศึกษาเปรียบเทียบฝ่ายค้านในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา สวีเดน นอร์เว เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ เยอรมนี ออสเตรเลีย และอิตาลี มีใน Robert A. Dahl (ed.), **Political Opposition in Western Democracies**, Yale University Press, 1966. นักวิชาการรัฐศาสตร์ผู้หนึ่งชื่อ เจนนิงส์ (W. Ivor Jennings) ได้กล่าวไว้ว่า พรรคฝ่ายค้านของอังกฤษมีบทบาทสำคัญยิ่งในการทำให้อังกฤษมีความ

มั่นคงในหลักประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะพรรคฝ่ายค้านมีบทบาทในการควบคุมกระบวนการทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล

หลักที่สาม : ผู้นำที่มีความรับผิดชอบ ผู้นำไม่ได้หมายถึงเฉพาะฝ่ายบริหาร ผู้นำประเทศย่อมมีหลายคนหรือหลายระดับ ผู้นำมีตั้งแต่ประมุขของประเทศ (รัฐหรือรัฐประชาชาติ) ประมุขหรือหัวหน้ารัฐบาล ผู้ที่ประกอบเป็นคณะ รัฐบาลรวมทั้งหัวหน้าหน่วยราชการระดับต่าง ๆ กัน ส่วนผู้นำอื่น ๆ รวมทั้งผู้อยู่ในวงการนิติบัญญัติ เช่น ประธานสภาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หัวหน้าพรรค และผู้บริหารพรรค นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงฝ่ายตุลาการ และผู้นำของกลุ่ม หรือองค์การ หรือสมาคมอย่างที่เรียกกันว่ากลุ่มหลากหลาย หรือ เอ็น-จี-โอ NGO—Non-governmental organization ด้วย **ความรับผิดชอบ :** ไม่ใช่เพียงการ

เป็นผู้มีเจตนาดี ผู้นำที่มีความรับผิดชอบ จำเป็นทั้งในยามปกติและในช่วงวิกฤตการณ์ เช่น ในช่วงเวลาสงคราม หรือบ้านเมืองระส่ำระสาย การมีผู้นำซึ่งมีเพียง “เจตนาดี” หรือเป็น “คนดี” ย่อมไม่พอเพียง ผู้นำที่เหมาะสมคือ เป็นนักบริหารที่ดีซึ่งรู้จักรับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อให้การปกครองบ้านเมืองเป็นไปด้วยดี ทั้งในขณะนั้นและในอนาคต ผู้นำที่มีความรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นนักบริหาร นักการเมือง หรือหัวหน้ากลุ่มจะต้องมองเห็นการณ์ไกลด้วย เช่น ไม่พียงนำทรัพยากรของชาติที่หาทดแทนได้ยาก เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ แก๊สธรรมชาติ และน้ำมัน มาใช้เพื่อปัจจุบันจนหมด หรือเป็นส่วนใหญ่ จนทำให้อนุชน (คนรุ่นต่อไป) ประสบความลำบาก

หลักที่สี่ : ระบอบความเสมอภาค (ของราษฎร) ยอมรับ ประชาธิปไตยมุ่งให้มีระบบกฎหมายที่ประกันความเสมอภาคของประชาชน การมีระบบกฎหมายมีลักษณะแตกต่างจากสภาพการณ์ในระบบเผด็จการ ซึ่งถือว่าคำสั่งหรือคำบัญชาของผู้นำสำคัญกว่าสิ่งอื่นใด แต่ในระบอบประชาธิปไตยเน้นกระบวนการที่เหมาะสมของกฎหมาย (due process of law)

หลักที่ห้า : สนับสนุนพรรคการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรค ประชาธิปไตยยอมรับการมีพรรคการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรคขึ้นไป เพื่อที่จะได้มีการแข่งขันกันและราษฎรมีโอกาสเลือกได้

หลักที่หก : พึงเห็นความหลากหลายในชีวิตประจำวัน ประชาธิปไตยส่งเสริมการมีความหลากหลายในชีวิตประจำวัน คือ ให้มีเสรีภาพ แต่ภายในวงกรอบกว้าง ๆ กิจวัตรของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยมีมากเกินกว่าการไปออกเสียงลงคะแนนนาน ๆ ครั้ง คนในระบอบประชาธิปไตยสามารถรับฟังรายการวิทยุ หรืออ่านหนังสือได้ตามความประสงค์ มีสิทธิเลือกวิถีแห่งการดำเนินชีวิต เช่น ในเรื่องการแต่งกาย ในการหาแพทย์ ในการเลือกเคหะสถาน และย่อมสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมนานาชาติ ได้แก่ การเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์การ สมาคม ชมรม สันนิบาตต่าง ๆ ลัทธิประชาธิปไตยไม่สนับสนุนให้คนอยู่ในกรอบที่เป็นเสมือนมาจากแม่พิมพ์ เดียวกัน มิฉะนั้น จะทำให้คนเป็นเสมือนหุ่นยนต์ (robot) ซึ่งปราศจากความคิด ประชาธิปไตยเปิด ทั้งประตูแห่งสติปัญญาและประตูแห่งจิตใจ

หลักที่เจ็ด : ไม่กีดกันการมีส่วนร่วมในการปกครอง การกีดกันหรือ “การเลือกปฏิบัติ” กลุ่มชนที่เป็นพลเมืองโดยไม่ให้มีสิทธิมีเสียงในการกำหนดนโยบาย และในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการว่าผิดหลักสิทธิมนุษยชน (human rights) ซึ่งถือว่าทุกคนเท่ากันในความเป็นมนุษย์ นโยบายและการปฏิบัติที่ชอบธรรมต่อชนกลุ่มน้อย

หลักที่แปด : ส่งเสริมครองทัศนคติแบบประชาธิปไตย ประชาธิปไตย ไม่อาจเป็นจริงขึ้นมาได้เพียงจากการมีคำขวัญ (สโลแกน) อย่างเช่นว่า 1) “รัฐบาลเป็นของปวง

ชน” 2) “เสรีภาพเหนือสิ่งอื่นใด” 3) “ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ” หรือ 4) “เสียงประชาชนคือ เสียงสวรรค์” เท่านั้น การท่องคำขวัญหรือการประกาศคำขวัญเป็นเพียงการโฆษณาให้เกิดความนิยมในระบบ และเมื่อข้าชากบ่อย ๆ เข้าก็ยอมทำให้เกิดความเบื่อหน่าย การเป็นประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติการ หรือดำเนินการให้คำขวัญนั้น ๆ กลายเป็นทัศนคติเชิงประชาธิปไตย คือ 1) ใจกว้าง 2) การยอมรับว่าความคิดเห็นย่อมแตกต่างกันออกไป และความคิดของตนอาจผิดก็ได้ 3) การเคารพสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่น 4) การไม่ใช้กำลังรุนแรงในการแก้ปัญหา 5) การเคารพในกติกา ฯลฯ

หลักที่เก้า : ให้สำนึกเป็นพลเมืองดี ความสำนึกนี้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อาชีพใดอาชีพหนึ่ง หรือผู้บริหารระดับใดระดับหนึ่ง การเป็นพลเมืองดีมีความหมายที่แตกต่างจาก “คนดี” อยู่บ้าง 1) คนดีอาจเป็นนักวิปัสสนา ผู้ไม่เคยสนใจการบ้านการเมือง หรือปล่อยวางและปลงในหลายสิ่งหลายอย่าง 2) พลเมืองดี หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคม การเมืองผู้ประพฤติอันเป็นคุณแก่ระบบประชาธิปไตยและหน้าที่พลเมืองดี หมายรวมทั้งการประกอบ 1) สัมมาอาชีพะ 2) การไม่บ่อนทำลายชาติ 3) การมีน้ำใจทำประโยชน์ให้กับสังคม หรือ 4) การมีสาธารณประโยชน์ให้กับสังคม หรือการมีสาธารณประโยชน์จิต

หลักที่สิบ : มีศรัทธาในมนุษย์ทุกคน ประชาธิปไตยเป็นลัทธิการเมืองที่สนับสนุนการมองโลกในแง่ดี คือ ไม่ตั้งแง่หรือตั้งข้อสงสัยคนอื่นไว้ล่วงหน้าว่าจะทำผิดคิดมิชอบ และถือว่าแต่ละคนย่อมมีคุณค่าในตัวเอง ลักษณะนี้ ได้แก่ ความไว้วางใจ (trust) ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความดีอยู่ในตนเอง จึงสามารถปกครองตนเองได้โดยไม่ต้องให้รัฐบาลเข้าควบคุมมากเกินไป

ข้อสมมติฐานที่ควรอยู่ในโลกทรรศน์ (ภาษาเยอรมันเรียกว่า Weltanschauung) ของบุคคล คือ การถือว่ามนุษย์ทุกคนมีเจตนาดี หรืออย่างน้อยพยายามทำตนเป็นคนดีแต่พฤติกรรมที่ออกมาในรูปที่ไม่ดีนั้นเป็นไปโดยบริบทแห่งสิ่งแวดล้อมนานาประการเป็นสำคัญ

หลักประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับการอบรมหรือการขัดเกลาทางสังคม (nurture) บางครั้งเรียกว่ารวบรวมสำรวจมากกว่าสภาวะที่ติดตัวมา (nature) หรือ พรสวรรค์

26. เสาเอกสี่ต้นของประชาธิปไตย

ออสติน แรนนี สรุปหลักประชาธิปไตยไว้ 4 ข้อ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นเสาเอกสี่ต้นหรือจุดสังเกตของประชาธิปไตย บางครั้งอาจเรียกว่า “จุดสมดุล” แห่งประชาธิปไตย

(Austin Ranney, *The Governing of Men*, op.cit., pp.197, ff.)

ผู้เขียน (จิโรช วิระสย) ได้เรียบเรียงให้สะดวกต่อการจดจำไว้ดังนี้

- 1) อำนาจอธิปไตยของพลเมืองเด่น
- 2) เห็นเสมอภาคโดยสุจริตเป็นที่ตั้ง
- 3) ฟังความคิดเห็น
- 4) เห็นเสียงคนหมู่มาก

เสาเอกต้นที่หนึ่ง : อำนาจอธิปไตยของพลเมืองเด่น เป็นอำนาจที่ผ่านกระบวนการตามทฤษฎีสัญญาประชาคม กล่าวคือ มีการมอบให้กับผู้แทนเป็นวาระ ๆ ไป มิใช่เป็นการมอบให้ครั้งเดียวแล้วหมดสิ้นไปเลย และบางอย่างมอบให้ไม่ได้ เช่น สิทธิในการนับถือศาสนา หรือสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ แต่อยู่ในขอบข่าย บางครั้งบางคราวหรือในบางเรื่อง เช่น การถูกเกณฑ์ทหาร

เสาเอกต้นที่สอง : เห็นเสมอภาคโดยสุจริต เป็นการคำนึงถึงทั้งสิทธิ และหน้าที่

เสาเอกต้นที่สาม : ฟังความคิดเห็น สามารถกระทำได้โดยผ่านกระบวนการ สํารวจความคิดเห็นอย่างที่เราเรียกว่า Poll หรือการสดับตรับฟังจากการไปเยี่ยมเยียนพบปะราษฎร

เสาเอกต้นที่สี่ : เห็นเสียงหมู่มาก แม้หลักการประชาธิปไตยจะเน้นมติของเสียงส่วนใหญ่ แต่การปฏิบัติตามเสียงประชาชนไม่อาจทำได้เสมอไป มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่อาจจะทำตามความประสงค์ประชาชนได้ เช่น 1) การให้รัฐบาลแจกที่ดินแก่ราษฎรคนละ 50 ไร่ 2) การยกเลิกหนี้สินเก่าหรือ 3) มีการเก็บภาษีในอัตราที่ต่ำกว่าเดิมมาก เป็นต้น ดังนั้นจึงมีข้อแตกต่างระหว่าง “นักการเมือง” กับ “รัฐบุรุษ” ผู้ที่เป็น “นักการเมือง” (politician) มักพยายามกระทำ หรือประกาศว่าจะกระทำตามความต้องการของประชาชน เพื่อหาเสียงสนับสนุนเฉพาะหน้า คือ ในระยะเวลาที่สามารถเห็นผลโดยเร็วหรือในระยะสั้น แต่ผู้ที่เป็น “รัฐบุรุษ” (Statesman) ผู้เห็นการณ์ไกลมักจะใช้วิจรรย์ญาณเลือกกระทำการเฉพาะที่เห็นว่าจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่ราษฎรจริง ๆ เท่านั้น โดยเฉพาะในระยะยาว ทั้งนี้เพราะรัฐบุรุษเป็นห่วงผลที่ตามมาต่ออนุชนคนรุ่นหลัง ภาษิตรัฐศาสตร์ข้อหนึ่งโดย James Freeman Clarke ซึ่งมีว่า

“นักการเมืองคิดถึงการเลือกตั้งครั้งต่อไปแต่รัฐบุรุษคิดถึงคนรุ่นต่อไป”

(A politician thinks of the next election. A statesman thinks of the next generation.)

27. ประชาธิปไตยกับอธิปไตย 3 ประเภทในพุทธศาสนา

ในพุทธศาสนาได้มีการกล่าวถึงอธิปไตย 3 ประเภท ได้แก่ 1) โลกาธิปไตย 2) อุตตาริทธิปไตย และ 3) ธรรมาริทธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องของการที่บุคคลจะยึดถือสิ่งใดเป็นใหญ่ในการ

ดำเนินชีวิต อธิปไตยทั้งสามนั้นอาจดัดแปลงให้มีความหมายทางการเมืองโดยเปลี่ยนตัว “บุคคล” มาเป็น “ประเทศ” หรือเป็น “รัฐ” เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว อธิปไตยสามประเภทดังกล่าวน่าจะใช้ในความหมายว่าเป็นระบอบการปกครอง

โลกาธิปไตย มาจากศัพท์ “โลก” สันนิษฐานกับ “อธิปไตย” โลก ๓ ที่นี้ หมายถึงราษฎรหรือสังคม **ในอินเดีย** โลกสภาหมายถึง สภาประชาชน คือ สภาล่าง (ในอินเดียมีสองสภา อีกสภาหนึ่ง คือ ราชยสภา หรือสภาสูง) โลกาธิปไตยถือได้ว่าเป็นการปกครองที่ใกล้เคียงกับลัทธิ **ประชาธิปไตย** เพราะมีความหมายว่ายกให้พลเมืองเป็นส่วนใหญ่

คำสอนที่ส่งเสริมหรือสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย มีมากในพระพุทธศาสนา เช่น 1) เรื่องความเสมอภาค **พุทธศาสนา** ถือว่ามนุษย์เท่ากัน ไม่ว่าจะมียศวรรณะหรือเกิดในวรรณะใดก็ตาม 2) เรื่องเสรีภาพ พุทธศาสนามีคำสอนใน “กาลามสูตร” ซึ่งสนับสนุนให้บุคคลใช้เหตุผลและความคิดอิสระในการตัดสินใจต่าง ๆ โดยไม่ติดอยู่กับเรื่องต่าง ๆ คือ ไม่ให้เชื่อโดยฟังตามกันมา, โดยนำสืบกันมา, โดยตื่นข่าวลือ, โดยอ้างตำรา, โดยนึกเดา, โดยคาดคะเน, โดยตรึกตรองตามอาการ, โดยพอใจว่าเหมาะกับความเห็นของตน, โดยเห็นว่าผู้พูดเชื่อถือได้ หรือมีฐานะเป็นสมณะและเป็นครู แต่ให้สืบสวนค้นคว้าเสียก่อนจึงเชื่อ

อรรถาธิปไตย ได้แก่ การให้อำนาจไว้กับคน ๆ เดียว เช่น มอบให้แก่พระราชารหรือผู้ยิ่งใหญ่คนใดคนหนึ่ง หากมอบอำนาจให้กับกษัตริย์ก็เรียกว่า **ราชาธิปไตย**

และหากมอบอำนาจไว้ให้ผู้เผด็จการก็เป็นระบบอำนาจนิยมซึ่งอาจเป็นฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวาก็ได้ ในสมัยพุทธกาลรูปแบบการปกครองใกล้เคียงกับอรรถาธิปไตย คือ มีพระราชารเป็นใหญ่ แต่ถ้าศึกษาในรายละเอียดแล้วจะพบว่าไม่ใช่เป็นแบบราชาธิปไตยทีเดียว ทั้งนี้เพราะการปกครองดังเช่นในกรุงกบิลพัสดุ์นั้น พระราชวงศ์ศากยจะร่วมมือกันปกครองเข้าทำนองเป็นสภามন্ত্রী เจ้าศากยจะผลัดกันเป็นหัวหน้าหรือประมุขสภาซึ่งเรียกว่าราชา **เมื่อพระพุทธองค์ประสูติ** นั้นเป็นเวลาทีพระเจ้าสุทโธทนะ พระราชบิดาเป็นราชา หรือเป็นหัวหน้าสภามন্ত্রীแห่งศากยวงศ์

ธรรมาธิปไตย การปกครองที่คัดเลือกตามนัยแห่งพุทธศาสนา คือ ธรรมาธิปไตย (ธรรมะสันนิษฐานกับอธิปไตย) ได้แก่ การยกย่องธรรมะให้เป็นใหญ่ทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนทั่วไป มีการเทิดทูนผู้มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน การปกครองสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชหลังจากที่ทรงยอมรับนับถือพุทธศาสนาแล้วถือกันว่าเป็นแบบธรรมาธิปไตย ธรรมาธิปไตยยกย่องผู้มีธรรมะ และเป็นการปกครองที่อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม และมุ่งให้ราษฎรยึดธรรมะเป็นเกณฑ์

28. การเป็นเสรีประชาธิปไตย

ในปี ค.ศ.1789 มีการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสล้มระบบการปกครองแบบเดิม และใฝ่ฝันกันว่าจะได้ระบบใหม่ที่ดีที่พิเศษในรูปของประชาธิปไตย แต่ประชาธิปไตยฝรั่งเศสก็ล้มลุกคลุกคลานมาเป็นเวลานาน

ก. กรณีฝรั่งเศส แม้กระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คนฝรั่งเศสก็ยังหันไปหาระบบผู้นำแบบนโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte, 1769-1821) ซึ่งเป็นจักรพรรดิแห่งฝรั่งเศส ระหว่างปี ค.ศ.1804-15 จักรพรรดินโปเลียนเกิด ณ เกาะคอร์ซิกา ทรงมีพี่น้องเป็นชาย 4 คน ซึ่ง 3 คนดำรงตำแหน่งสูง คือ Jerome Bonaparte เป็นกษัตริย์แห่ง Westphalia (1807-13) Joseph Bonaparte เป็นกษัตริย์แห่งเนเปิลส์ ระหว่าง 1806-08 และเป็นกษัตริย์ของสเปนระหว่างปี 1808-13 และหลุยส์ นโปเลียน เป็นกษัตริย์ฮอลแลนด์ระหว่างปี ค.ศ.1806-10

ลักษณะสำคัญของการปกครองแบบนโปเลียนโบนาปาร์ต เรียกว่า ลัทธิโบนาปาร์ติสม์ หรือ “ปมโบนาปาร์ต” (Bonapartism) ปมหรือลัทธิโบนาปาร์ตมีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ การปกครองแบบเผด็จการ ซึ่งเน้นการใช้พลังกำลังทางทหาร

ปมโบนาปาร์ต ปรากฏในประชาชนหลายประเทศในโลก สำหรับในประเทศฝรั่งเศส ปรากฏว่าประชาชนยังมีแนวโน้มที่จะมีปมโบนาปาร์ต ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวฝรั่งเศสให้ความสนับสนุนอย่างมาก ต่อการมีผู้นำประเภท

นายพลชาร์ลส์ เดอโกลล์ (Charles de Gaulle, 1890-1970) ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังในสงครามโลกครั้งที่สอง และเป็นประธานาธิบดีของฝรั่งเศสประมาณ 10 ปี คือ ระหว่าง 1959-69 ซึ่งเห็นอำนาจบริหารมากกว่าอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการ

ลัทธิโบนาปาร์ติสม์ หรือปมโบนาปาร์ตเป็นลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ซึ่งสนับสนุนความคิดที่ว่ารัฐบาลควรมีอำนาจจำกัด (limited government) นอกจากนี้ยังตรงกันข้ามกับหลักการคานอำนาจของฝ่ายต่าง ๆ แห่งธิปไตย เป็นลักษณะทางจิตวิทยาอย่างหนึ่ง ซึ่งมีปรากฏในกรณีของชาวฝรั่งเศส แต่ในความหมายทั่วไป หมายถึง การนิยมผู้นำแบบเด็ดขาดโดยเฉพาะทางการเมืองทหาร ไม่ว่าจะในสังคมใดก็ตาม

ข. กรณีสหรัฐอเมริกา : 4 กรกฎาคม การปฏิวัติในอเมริกาเกิดขึ้น วันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ.1776 คือ แยกตัวจากประเทศอังกฤษ และมีการถือเอาวันนั้นเรียกว่า The Fourth of July (หรือ Independence Day) ซึ่งเป็นวันชาติอเมริกัน

ในปี ค.ศ.1787 สหรัฐอเมริกามีรัฐธรรมนูญที่ผ่านการเตรียมการร่างมาแล้วเป็นอย่างดี

ต่อมาประมาณ 80 ปีภายหลังการประกาศอิสรภาพ สหรัฐอเมริกาเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ได้แก่ สงครามระหว่างฝ่ายเหนือกับฝ่ายใต้ คือ สงครามกลางเมือง (American Civil War, 1861-65) การคงอยู่ของประเทศประสบปัญหาอย่างหนักเพราะเกือบจะมีการแยกออกเป็น 2 ประเทศ โดยฝ่ายเหนือเรียกว่า เป็นฝ่ายสหภาพ (The Union) กับฝ่ายใต้ ซึ่งเรียกว่าเป็นฝ่ายสมาพันธรัฐ (Confederacy) แต่วิกฤตการณ์ก็ผ่านพ้นไปได้ รัฐธรรมนูญอเมริกันผ่านการนำไปใช้และมีการแก้ไขหลายครั้ง แต่ก็ยังคงรูปเดิมเป็นส่วนใหญ่ สถาบันประชาธิปไตยจะคงทนถาวร

ค. กรณีอินเดีย ประสบการณ์ของอินเดียเป็นตัวอย่างที่แปลกออกไป คือ เป็นประเทศที่เรียกว่า “ด้อยพัฒนา” หรือ “กำลังพัฒนา” แต่สามารถรักษาความเป็นประชาธิปไตยได้ตลอดมานับตั้งแต่ได้รับเอกราชในปี ค.ศ.1947 อินเดียผ่านพ้นวิกฤตการณ์หนัก ๆ มาหลายครั้ง แต่ก็ไม่ละทิ้งอุดมการณ์และรูปแบบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย จากตัวอย่างข้างต้น จึงนำพิจารณาว่าอะไรเป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เอื้อหรือเกื้อกูลต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย สาเหตุแห่งความเป็นเสรีประชาธิปไตยมีต่าง ๆ กัน เช่น 1) สาเหตุทางวัฒนธรรมทางการเมือง 2) สาเหตุทางเศรษฐกิจและสังคม และ 3) สาเหตุทางประวัติศาสตร์

29. ปัจจัยที่หนึ่ง : วัฒนธรรมทางการเมือง (political culture)

“วัฒนธรรม” ณ ที่นี้ใช้ตามนัยแห่งสังคมศาสตร์ ซึ่งมีความหมายกว้างขวางครอบคลุมทั้ง 1) สิ่งที่เป็นของเลิศหรือสิ่งที่ได้รับการปรุ้งแต่งอย่างดีแล้ว 2) ขนบธรรมเนียม และ 3) บรรดาผลิตผลทางสังคมมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และมีการถ่ายทอดเปลี่ยนแปลงได้

(บรรพต (จิระโชค) วีระสัย. สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2520)

วัฒนธรรมทางการเมือง ได้แก่ ทศนคติ, ความรู้สึก และความเชื่อของคนในชาติว่า ไน้มเอียงไปในทางเผด็จการหรือไปในทางประชาธิปไตย (Dennis Kavanagh, **Political Culture**, London: Macmillan, 1972.) ปัจจัยสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างหนึ่ง ได้แก่ ทศนคติและความเชื่อแบบประชาธิปไตย ซึ่งเริ่มจากเจตจำนงของราษฎร (political psychology) คือ จิตปรารถนาประชาชน

จอห์น สจวต มิลล์ (John Stuart Mill, 1806-1873) นักคิดระดับต้นแบบชาวอังกฤษเขียนไว้ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ว่า ก่อนที่ประชาธิปไตยจะมีขึ้นได้พลเมืองในประเทศต้องมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะปกครองตนเองเสียก่อน การมีความปรารถนาสะท้อนทศนคติว่า ประชาธิปไตยเป็นของดีและสมควรทำให้เกิดมีขึ้น

การเป็นประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับความเชื่อศรัทธา (belief and faith) ของพลเมือง ในชาติที่ประสงค์จะมีการปกครองและมีชีวิตแบบประชาธิปไตย หนึ่ง มีวาทะทางรัฐศาสตร์ คล้าย ๆ กับคำกล่าวของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ว่า

“รัฐบาลกับประชาชนเป็นกระจกเงาซึ่งกันและกัน” คือสะท้อนภาพซึ่งกันและกัน

30. ปัจจัยการเป็นประชาธิปไตย

การเป็นประชาธิปไตยเกี่ยวข้องกับ

- 1) ปัจเจกชนนิยม
- 2) การยึดถือหลักสันติวิธีและการประนีประนอม
- 3) ศรัทธาในระบบสังคมเปิด
- 4) การมีจิตใจเสียสละหรือการมีสาธารณประโยชน์จิต
- 5) การมีสหจิตหรือฉันทานุมัติเกี่ยวกับลัทธิประชาธิปไตย

30.1 **ปัจเจกชนนิยม (individualism)** ได้แก่ ความรู้สึกของแต่ละคนมีคุณค่าในตัวเอง หมายถึง สภาพตรงข้ามกับ**รัฐนิยม (statism)** หรือ “**ส่วนรวมนิยม (collectivism)**” ซึ่งให้ความสำคัญแก่องค์การหรือหน่วยงานที่ใหญ่กว่าตนเอง

ลัทธิ**รัฐนิยม** คือ การบูชารัฐ หรือการถือว่ารัฐ (ซึ่งได้แก่ผู้มีอำนาจ) ทำอะไรไม่ผิด หรือแม้ผิดก็ต้องกระทำตาม**ลัทธิรัฐนิยม**เห็นได้ชัดในสมัย**ใกล้สงครามโลกครั้งที่สอง**ในประเทศไทย เมื่อจอมพล **ป.พิบูลสงคราม** ได้ออก “**รัฐนิยม**” บังคับทางกฎหมายให้คนไทย 1) สวมหมวก (จึงให้ฉายาสมัยนั้นว่าเป็น**ยุคมลาน้ำไทย**) 2) ให้เลิกกินหมาก 3) ให้สวมรองเท้า และ 4) ให้ประพฤติตนตามแนวที่รัฐบาลกำหนดอื่น ๆ เช่น ให้เขียนอักษรไทยแบบใหม่ ใน**ยุคมลาน้ำไทย**นั้นคำสั่งของรัฐบาลเป็นปกาติที่ทุกคนต้องปฏิบัติ**แม้ขัดกับความเคยชิน และประเพณีนิยม**ที่มีมาก่อนหน้านั้น การกำหนดเหล่านั้นขัดกับหลัก “**ปัจเจกชนนิยม**” เพราะไม่คำนึงถึงความรู้สึกหรือความต้องการของบุคคลแต่ละคน

ปัจเจกชนนิยมเป็นสภาพที่เป็นปฏิปักษ์กับลัทธิรัฐนิยมหรือลัทธิ“ส่วนรวมนิยม” อย่างหน้ามือเป็นหลังมือ

ลัทธิ**ปัจเจกชนนิยม**มี 2 ความหมาย **รัฐบาลไม่ควรเข้าควบคุมกระบวนการทางเศรษฐกิจและสังคม** ได้แก่ 1) **รัฐบาลไม่ควรเข้าควบคุมการทำมาหาเลี้ยงชีพของราษฎร** การทำมาหาเลี้ยงชีพ เช่น การจะค้าขายอะไร การจะปลูกพืชชนิดใด หรือการจะประกอบธุรกิจใด ควรเป็นเรื่องที่เอกชนจะตัดสินใจเอง 2) ในทาง**สังคมและวัฒนธรรม**รัฐบาลไม่ควรมีบทบาท ในการกำหนด**ชั้นวรรณะหรือฐานะอันตร**ของประชาชน การแบ่งช่วงชั้นของบุคคลในสังคมควร

เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกนึกคิดของราษฎรเอง เอกชนหรือปัจเจกนิยมจะต้องมีลัทธิในการตัดสินใจของตนเองโดยเสรี มิใช่โดยตามใจผู้อื่น การตัดสินใจโดยเสรี คือ การใช้ความคิดอิสระปราศจากการ บีบบังคับโดยบุคคลอื่น ตัวอย่าง ได้แก่ การตัดสินใจเรียนวิชาใด หรือการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง หรือการเลือกที่อยู่ด้วยตนเอง

ลัทธิปัจเจกชนนิยม มิได้ส่งเสริมให้เป็นคนเห็นแก่ตัว แต่ให้รู้จักเคารพตนเอง มีความภูมิใจว่าตนเองไม่จำเป็นต้องเหมือนหรือทำตามคนอื่นโดยไม่มีเหตุผลสมควร ผู้ปฏิบัติตามลัทธิปัจเจกชนนิยมอาจประพฤติเหมือนคนอื่น (conformity) ก็ได้ แต่ต้องเป็นไปโดยสมัครใจ

30.2 การยึดหลักสันติวิธี และการประนีประนอมยอมกัน ประชาธิปไตย ริงเกี่ยวกับการใช้กำลังรุนแรง พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยพึงรู้จักใช้เหตุผล คือ ไม่ทำอะไรตามอารมณ์และรู้จักการยั้งคิดการเคารพในเหตุผล คือ การไม่ทำอะไรที่เป็นการเอาแต่ใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อื่น มีการส่งเสริมให้มีขันติธรรม (tolerance) ซึ่งได้แก่ความอดกลั้น ซึ่งเกิดขึ้นจากการยอมรับในนาหาจิตตั้งของบุคคลโดยถือว่าคนเราจะเหมือนกันไม่ได้ ในบางครั้งอาจมีการขัดแย้งกัน แต่ก็ต้องรู้จักอดทนโดยใช้เจรจา โดยไม่ถึงกับต้องใช้อาวุธประหัต ประหารซึ่งกันและกัน หากใช้กำลังกับเสมอไปแล้วต่างฝ่ายต่างก็อดตายไปในที่สุด ทั้งระดับบุคคล ระดับสังคม และอาจรวมถึงระดับโลกด้วย พึงสังเกตว่าในสังคมที่มีการตามแก้แค้น การจ้องล้างจ้องผลาญดังปรากฏในภาพยนตร์ประเภท “กำลังภายใน” หรือประเภท “เจ้ายุทธจักร” ย่อมไม่สามารถพัฒนาประชาธิปไตยขึ้นมาได้ เพราะพลังต่าง ๆ ที่มีแทนที่ใช้ไปในการสร้างสรรค์เพื่อส่วนรวม กลับถูกใช้หมดไปด้วยการ “ขุ่นแค้น ขัดเคือง และเข่นฆ่า”

30.3 ความเชื่อในระบบ “สังคมเปิด” สังคมปิด (closed) หมายถึง การปิดประตูไม่ให้คนในสังคมมีทางเลือกอื่น ๆ นอกจากที่กำหนดขึ้นมาโดยผู้มีอำนาจ

ในสังคมปิดมีระบบการตรวจเอกสารและข่าวสารต่าง ๆ ที่จะเผยแพร่ออกไปสู่มวลชนอย่างเข้มงวด การเขียนข้อความใด ๆ หรือการแสดงออกในทางใด ๆ รวมทั้งในเรื่องของศิลปะหรือภาพยนตร์ จะต้องได้รับการควบคุมอย่างใกล้ชิดจากฝ่ายรัฐบาล เช่น ในระบบเผด็จการไม่ว่าจะเป็นฝ่ายซ้ายหรือขวา

ระบบสังคมเปิด (open society) ไม่ยอมให้ผู้มีอำนาจบงการหรือบังคับคนในสังคมให้ประพฤติอยู่ในกรอบโดยไม่มีเหตุผล ระบบสังคมเปิดสอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยมีการ ก. ส่งเสริม 1) การริเริ่ม (initiative) 2) ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) 3) นวัตกรรม (innovations) คือ การมีทัศนคติที่เปิดกว้าง ข. ยอมรับความเปลี่ยนแปลง คือ

ถือว่าทำให้มีโอกาสพัฒนาไปสู่ความก้าวหน้าสังคม ค. ยอมรับความหลากหลาย (diversity) ในความคิดและวิธีการ คือ ไม่ฝักใฝ่ติดอยู่กับการกระทำใด ๆ ในแนวเดิมเสมอไป ง. ยอมรับฟังการคัดค้านหรือยอมให้มีความคิดเห็นแตกต่าง อันมีเหตุผลประกอบ จ. ยอมให้มีการจัดตั้งองค์การ สมาคมกลุ่มต่าง ๆ โดยสมัครใจ (voluntary organization) อย่างที่เรียกกันว่า “กลุ่มหลากหลาย” หรือ กลุ่มสมัครใจ เพื่อเป็นหนทาง

30.4 การมีสาธารณประโยชน์ หรือ “จิตวิญญาณสาธารณะ” (public spirit) คือ การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

ก. ลักษณะเช่นนี้ย่อมเกิดจากความสำนึกที่ได้รับการปลูกฝังมาว่าพลเมืองเป็นหนี้บุญคุณของสังคม (Social debt) เช่น จากการ 1) ได้รับการศึกษา 2) ทำมาหาเลี้ยงชีพ 3) ดำรงชีวิตอยู่ได้โดยสงบพอสมควร ก็เพราะสังคม หมายถึง บ้านเมืองอันเป็นส่วนรวมของทุก ๆ คน ดังนั้นจึงมีหน้าที่ต้องทำประโยชน์ตอบแทน “สาธารณประโยชน์” คือ การมีหน้าที่พลเมืองดี (civic duty) นั้นเอง

ข. การมีสาธารณประโยชน์ในชนระดับหน้า (elite) มีความสำคัญยิ่ง ตัวอย่างของสาธารณประโยชน์ในชนระดับหน้า และเสรีนิยมของประเทศอินเดีย ได้แก่ กรณีบัณฑิตเยาวยุทธ เนห์รู นายกรัฐมนตรีคนแรกของอินเดีย ผู้ซึ่งมาจากตระกูลที่มีฐานะดีมาแต่เก่าก่อน แต่อุทิศชีวิตและเสียสละเพื่อมาตุภูมิ(เกี่ยวกับเนห์รู อาจอ่านเพิ่มเติมได้ในเอกสารหมายเลข 175 ของศูนย์เอกสารวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง) โดยจิระโชค วีระสย

การมีชีวิตอยู่ “เพื่อการเมือง” (live for politics) ไม่ใช่ “พึ่งการเมือง” (live off politics) ตามศัพท์ของนักสังคมศาสตร์เยอรมัน แม็กซ์ เวเบอร์ ผู้ที่เล่นการเมืองประเภทหลังนี้หวังผลประโยชน์ตอบแทน คือ เล่นการเมืองเพื่อร่ำรวย หรือมีอำนาจอันเป็นสะพานนำไปสู่ความมั่งคั่ง

การเล่นการเมืองโดยมี “สาธารณประโยชน์” และในการที่เป็นพฤติกรรมของผู้มีฐานะดี แต่เล่นการเมืองเพื่อส่วนรวมเรียกว่า “เสรีนิยมชนชั้นสูง” หรือ “เสรีนิยมของผู้มีฐานะและการศึกษาดี” (upper class liberalism)

(Seymour M. Lipset. *Political Man*. New York: Doubleday, 1960.)

30.5 สหจิต หรือฉันทานุมติ (consensus) เกี่ยวกับประชาธิปไตย หมายถึง การมีความเห็นร่วมกันว่า กระบวนการประชาธิปไตยเป็นของดี เป็นของมีคุณค่า และควรที่จะมีการช่วยกันบำรุงรักษาไว้ **ทัศนคติร่วมกันดังกล่าว คือ**

ก. ความเชื่อมั่นในเรื่องการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลโดยสันติวิธี

ข. การเปิดโอกาสให้มีสิทธิสมัครเป็นผู้แทนราษฎรได้อย่างกว้างขวาง คือ ไม่ตั้งเงื่อนไขมากจนเกินควร อันเป็นการลดรอนสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และ

ค. การให้สิทธิโดยเท่าเทียมกันแก่ชนกลุ่มน้อย ในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศ พฤติกรรมแห่งการไปลงคะแนนเลือกตั้งเท่าที่โอกาสและเงื่อนไขอำนวยเป็นการแสดงออกซึ่งความเชื่อมั่นร่วมกัน แสดงถึงการมีสหจิตในกระบวนการทางการเมือง โดยยึดถือว่าระบบประชาธิปไตยเป็นของดี

31. ปัจจัยทางการศึกษาที่เอื้อต่อความเป็นประชาธิปไตย

31.1 การศึกษามีความสำคัญมากต่อวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพราะเป็นระบบที่มี **สมมติฐาน**สองประการ ได้แก่ 1) ประชาชนมีความรู้เพียงพอที่จะตัดสินใจเลือกผู้แทน 2) ประชาชนจำเป็นต้องมีความรู้พอที่ควบคุมการทำงานของผู้แทนของตนและรัฐบาลของตนได้ และประเทศประชาธิปไตย มักส่งเสริมให้มีการศึกษากว้างขวางโดยเฉพาะในระดับภาคบังคับ ซึ่งมุ่งให้เกิดการศึกษามวลชน (**mass or universal education**) โดยต้องพยายามให้มีโรงเรียนสำหรับเยาวชนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาควรเปิดโอกาสให้กว้างขวาง

31.2 ในกรณีของอังกฤษภายหลังที่ **ลอร์ด ราวบิ้นส์** ได้ไปสังเกตการศึกษาในสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากการมี **“Sputnik shock”** ในสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ เมื่อประมาณกลาง **ทศวรรษ Sixties** คือ ระหว่าง **1960-1969** ได้พยายามส่งเสริมให้ตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น รวมทั้งได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิด ชื่อ **The Open University** ขึ้นในปี พ.ศ. 2513

31.3 การค้นคว้าวิจัยแบบเปรียบเทียบของศาสตราจารย์ **เชมูร์ มาร์ติน ลิปส์** แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ณ **นครเบิร์คลีย์ (UC Berkeley)** ทราบว่าประเทศซึ่งประชากรมีการศึกษาสูงมักมีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ประเทศซึ่งประชากรรู้หนังสือน้อย มักมีการปกครองในแบบเผด็จการ

32. ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อความเป็นประชาธิปไตย

ในคอลัมน์หน้า 5 ของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 2 พฤษภาคม 2513 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ระบุว่า **การเลือกตั้งในประเทศไทยอังกฤษ** สามารถจัดให้มีขึ้นได้บ่อย ๆ เพราะ **อังกฤษมีเงินพอที่จะให้มีได้** ผิดกับบางประเทศซึ่งต้องใช้เงินอย่างมโหฬาร

คอลัมน์นั้นเขียนขึ้นก่อนการเลือกตั้งซ่อมในจังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2514 ซึ่งประมาณว่าใช้เงินไม่ต่ำกว่า 6 ล้านบาท ในการเตรียมและดำเนินการ และระยะหลัง

ซึ่งภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แล้วมีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อควบคุมการเลือกตั้งให้ถูกทำนองคลองธรรมเป็นจำนวนมาก โดย เช่น กกต.— คณะกรรมการการเลือกตั้ง และอื่น ๆ

ข้อเขียนของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีต่อระบบประชาธิปไตยอย่างน้อยในแง่หนึ่ง คือ ในด้านความสามารถที่จะมีเงินเพื่อให้มีการเลือกตั้ง ความเจริญทางเศรษฐกิจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางการเมืองในด้านต่าง ๆ มากเพราะย่อมหมายถึง 1) การมีเงินเพื่อการเลือกตั้ง 2) ทำให้มีเวลาว่างพอควรสำหรับการเอาใจใส่กับกิจการบ้านเมือง และประชาชนสามารถอุทิศเงินของตนเอง เพื่อกิจกรรมส่วนรวม ได้แก่ การตั้งเป็นมูลนิธิเพื่อช่วยกิจการด้านการศึกษา การศาสนา การเศรษฐกิจ และการเมือง

33. จิตวิทยาของคนในชาติกับประชาธิปไตย

การศึกษาจิตวิทยาของบุคคลว่ามีผลต่อการเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด เป็นการวิเคราะห์เชิงจุลภาค (micro-politics) คือ ศึกษาจากส่วนย่อยเพื่อเข้าใจ ระดับมหภาค (macro-politics) พร้อมนี้บุคลิกภาพทางการเมืองอาจแบ่งเป็นสองประเภท คือ แบบเผด็จการ และประชาธิปไตย

บุคลิกภาพแบบเผด็จการ หรือแบบอำนาจนิยม ขัดกับหลักประชาธิปไตย มโนทัศน์ว่าด้วยบุคลิกภาพประเภทนี้ค้นพบขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดขึ้นจากความฉงนที่ว่าทำไมคนเยอรมันซึ่งจำนวนมากมีการศึกษาดีจึงมั่งงายสนับสนุนฮิตเลอร์ จนเกิดมหาสงครามโลกครั้งที่ 2

ผลการวิจัยโดยสรุปคือ คนเยอรมันทั้งในระดับนำ (elite) และผู้ตาม (foolowers) มีบุคลิกภาพแบบอำนาจนิยม ซึ่งมีลักษณะเด่นสองประการ คือ

ก. ชอบแสดงออกซึ่งความเป็นผู้มีอำนาจราชศักดิ์ ชอบข่มขู่กดขี่ผู้ด้อยกำลัง หรือผู้อยู่ในฐานะต่ำกว่า

ข. มีศรัทธาต่อการใช้อำนาจและรัฐของอำนาจดี จึงมักเป็นบุคคลที่อ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้มีอำนาจหรือมีฐานะสูงกว่าตน มักประพฤติตนเป็น “บ่าวแทบเท้า” หรือ “ขุนพลอยพยัก”

ผู้มีบุคลิกอำนาจนิยม (authoritarian personality) มักยกยอปอปั้นผู้อยู่ในอำนาจเกินขอบเขตโดยปราศจากความยับยั้งชั่งใจ มักชมผู้อยู่ในอำนาจอย่างเลิศจน หรือมักมีการเขียนป้ายต้อนรับอย่างเกินความเป็นจริง ณ ที่ใดซึ่งมีพลเมืองที่มีบุคลิกประเภทนี้มาก ๆ ก็

ยากที่จะเป็นประชาธิปไตยได้ เพราะขัดกับหลักการแบบประชาธิปไตย ซึ่งเน้นความเสมอภาค คักดิ์ศรีของมนุษย์และการเป็นคนมีเหตุผลความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคลกับการที่ประเทศเป็น หรือการไม่เป็นประชาธิปไตยสะท้อนออกมาในคำกล่าวที่ว่า **“ประชาชนและรัฐบาลเป็นกระจกเงาซึ่งกันและกัน”**

ก. หากคนในชาติยังมีอุปนิสัยนิยมการใช้กำลัง อันเป็นลักษณะของวัฒนธรรมการเมืองบางประเทศมีการสนับสนุนผู้มีอำนาจโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล มีนิสัยชอบรังแกผู้น้อย โอกาสที่รัฐบาลจะเป็นประชาธิปไตยได้ย่อมน้อยมาก

ข. แต่หากคนในชาติมีนิสัยเอนเอียงไปในทางประชาธิปไตยอยู่แล้วโอกาสที่ประชาชนจะเลือกผู้นำที่มีทัศนคติแบบประชาธิปไตยย่อมมีมากขึ้น

34. บุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย (Democratic character)

ลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคล (ลักษณะในแง่จุลภาค) ที่สนับสนุนระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (รัฐศาสตร์มหภาค) มีดังนี้

ก. การมีอัตตะหรืออัตตาที่เปิด (“open ego”) คือ เป็นผู้มีความไวเนื้อเชื่อใจเพื่อนมนุษย์และเป็นผู้ไม่มีความกังวลใจเป็นเจ้าเรือน

ข. การมีศรัทธาในผู้อื่น นักเขียนจิตวิทยาสังคม ชื่อ มอริส โรเซนเบอร์ก กล่าวว่า บุคลิกแบบประชาธิปไตยประกอบด้วย การมีศรัทธา คือ เห็นคุณค่าของคนอื่น ๆ โดยไม่เห็นว่าคุณค่าพิเศษเหลือเฟือทำให้สามารถทำงานร่วมกันได้ เช่น เป็น 1) ทีมเดียวกัน (team work) 2) คณะกรรมการเดียวกัน (committee) 3) คณะทำงานชุดเดียวกัน (ad hoc working group) สามารถปรึกษาหารือเพื่อดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้

ค. การมีพลังอัตตะและความเข้าใจเพื่อนมนุษย์ นักรัฐศาสตร์ ชื่อ รอเบิร์ต เลน กล่าวว่าอุปนิสัยแบบประชาธิปไตยย่อมประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ **“พลังอัตตะ” (ego strength)** ได้แก่ การเชื่อว่าตนเองมีพลังกำลังสามารถทำให้สัมฤทธิ์ผลได้ เป็นความรู้สึกที่ตนเองสามารถคุมบังเหียนกำหนดวิถีชีวิตได้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และการมีความเข้าใจเพื่อนมนุษย์ อันได้แก่ ไม่หวาดระแวง (anxiety) ที่สงสัยว่าคนอื่นจะคิดร้ายต่อตนอยู่เสมอ

นักประชาธิปไตยต้องไม่มีนิสัยมองโลกในแง่ร้าย (ทุทธระศนีย์—pessimistic) ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการร่วมมือประกอบการงานหรือการรวมกลุ่มเพื่อประสานประโยชน์

ง. ทรรศนะของอัลมอนด์และเวอร์บา

1) การมีความรู้สึกที่ตนเองอาจมีส่วนควบคุมรัฐบาลให้เป็นไปตามความคิดเห็น

ของตน (**sense of civic competence**) ทำให้กล้ามีบทบาทในการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย เช่น ในการไปออกเสียงเลือกตั้ง การติดต่อเสนอความคิดเห็นต่อนักการเมือง และแม้กระทั่งเข้าสมัครรับเลือกตั้ง

2) การมีนิสัยชอบสังคม **ไม่เก็บตัว (sociability)** ทำให้มีการตั้งกลุ่ม สมาคมชมรม สนับสนุนประชาธิปไตยแบบกลุ่มหลากหลาย

(Gabriel A. Almond and Sidney Verba, **The Civic Culture**, Princeton University Press, 1963, pp.261-262.)

35. ปัจจัยทางประวัติศาสตร์

นักรัฐศาสตร์และนักสังคมวิทยาการเมืองชาวตะวันตกพยายามศึกษาองค์ประกอบแห่งการอยู่รอดและการมีเสถียรภาพของประชาธิปไตย ได้มีการหาตัวแปรต่าง ๆ และในระยะนั้นพบว่าประเทศประชาธิปไตยจะต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจ และมีสภาวะการศึกษาอยู่ในขั้นดีพอสมควร

นักวิชาการอื่น ๆ ตั้งข้อกังขา เพราะเมื่อศึกษากรณีอินเดียหาเป็นเช่นนั้นไม่ จึงพยายามหาสาเหตุหรือตัวแปรอื่น ตัวแปรหนึ่ง ได้แก่ **ความเคยชินกับรูปแบบหรือวิธีการแบบประชาธิปไตยในอดีต** ประเทศอังกฤษเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน ทั้งนี้เพราะประชาธิปไตยอังกฤษได้ผ่านการวิวัฒนาการมาเป็นเวลาอันยาวนาน กรณีประเทศอินเดีย มีการค้นพบว่าในสมัยโบราณหมู่บ้านต่าง ๆ มีการปกครองตนเองอย่างที่เรียกว่า **ปัญจญาติติ (Panchayat)** แปลตามตัวก็คือ **“สภาห้าคน”** แต่จำนวนจริง ๆ อาจมีมากหรือน้อยกว่านั้นได้เล็กน้อย กล่าวกันว่าความเคยชินเช่นนั้นมีส่วนช่วยให้คนอินเดียรับประชาธิปไตยแบบตะวันตกได้ง่ายขึ้น

(อ้างอิง 1) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500**. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544. 2) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **อยุธยา. มูลนิธิโดยตำราประเทศไทย**, 2546.)

36. ประชาธิปไตยในประเทศไทย : พิจารณาปัจจัยโดยเปรียบเทียบว่าเป็นเสมือนต้นไม้

กรณีของไทย ผู้เขียน(จิโรช วัระสย) เห็นว่าควรเปรียบเทียบกับธาตุทั้งสี่ ได้แก่ ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ และเปรียบสิ่งมีชีวิต คือ เป็นต้นไม้

36.1 ธาตุดินในฐานะเป็นปัจจัยประชาธิปไตย อาจแยกเป็นสององค์ประกอบได้แก่ 1) ทรัพยากรธรรมชาติ และ 2) ทรัพยากรทางอุปนิสัย ทรัพยากรในไทยมีมากมาแต่อดีตกาล

ดังคำกล่าวยุคกรุงสุโขทัยว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” แต่ในยุคนั้น ประชากรน้อย ความอุดมสมบูรณ์ยังคงมีอยู่ แต่ตัวหามีมากขึ้น และความจำเป็นของคนในศตวรรษที่ 21 ย่อมเพิ่มมีมากขึ้น เช่น จำเป็นต้องมีเครื่อง Computer นอกเหนือจากการมีการศึกษา อันเพิ่มเป็นปัจจัยที่ 5 นอกเหนือจากปัจจัยที่ 4 นับตั้งแต่สมัยแห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปัญหาสำคัญคือ การกระจายประโยชน์ (distribution) ไม่สะดวกสบายและการมีโอกาสจำกัดอยู่เฉพาะในวงแคบ ๆ ของแวดวงเครือญาติ หรือพรรคพวก คือ ให้มีการกระจายแบ่งสรรอย่างยุติธรรม (fair or proportionate distribution)

อุปนิสัยคนไทยที่เอื้อต่อการเป็นประชาธิปไตยมี เช่น 1) ส่วนใหญ่เข้าใจดี อารีรอบ และ 2) การไม่ชอบใช้ความรุนแรง มีอุปนิสัยบางอย่างที่ขัดกับหลักประชาธิปไตย ได้แก่ การไม่กล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตน เมื่อไม่ตรงกับของผู้บังคับบัญชา

36.2 ฐานะผู้นำในฐานะปัจจัยแห่งประชาธิปไตย ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญคู่กับดินที่ทำให้ต้นไม้ประชาธิปไตยเจริญงอกงาม

ณ ที่นี้จะพิจารณานำในรูปของมรดกที่สืบสานมาจากอดีต คือ 1) มรดกทางการเมืองจากอดีต 2) มรดกเกี่ยวกับเสรีภาพ และ 3) มรดกเกี่ยวกับความเสมอภาคของคน

ฐานะผู้นำ : มรดกทางการเมืองจากอดีต ประวัติศาสตร์ของไทยส่วนใหญ่เป็นแบบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยแบบมีผู้มีแทนราษฎร

1) ในสมัยสุโขทัยมีการปกครองระบบ “พ่อขุน” บ้านเมืองเปรียบเสมือนเป็นครอบครัวใหญ่ พ่อขุน คือ หัวหน้าครอบครัวใหญ่

ดังนั้น จึงมีการเอาใจใส่ทุกข์และสุขอยู่เสมอ

มีการเปิดโอกาสให้ร้องเรียนต่อพ่อขุนได้เมื่อมีปัญหาได้รับการยกย่องในฐานะผู้นำ แต่ไม่ได้เป็นผู้มีฐานะเหนือความเป็นสามัญชนถึงระดับสมมติเทพ

2) สมัยกรุงศรีอยุธยา มียกย่องว่ากษัตริย์เป็นสมมติเทพ เป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบบนี้ให้อำนาจสิทธิขาดแก่บุคคลเดียว ซึ่งอาจใช้ไปในทางที่ถูกหรือผิดก็ได้

3) ยุครัตนโกสินทร์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ได้พอเริ่มแนวโน้มสู่ประชาธิปไตยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น การเลียนแบบประเทศประชาธิปไตยในโลกตะวันตก ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 อยู่บ้างแล้ว

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีลักษณะแบบประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเฉพาะการพยายามเน้นความเสมอภาค ตัวอย่าง คือ มีการประกาศเลิกทาส พ.ศ.2448 โดยทรงตราพระราชบัญญัติทาส (ร.ศ.124) และมีการยกเลิกประเพณีหมอบคลานเข้าเฝ้า

อนึ่ง พระราชกรณียกิจหลายประการของสมเด็จพระปิยะมหาราช เช่น การเสด็จ “ประพาสต้น” คือการทรงเยี่ยมราษฎรโดยไม่ให้รู้ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินยอมส่งเสริมความคิดในด้านประชาธิปไตย คือ ยอมรับในศักดิ์ศรีของมนุษย์

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มีขึ้นในวันที่ 24 มิถุนายน โดยประกาศนโยบายหลัก 6 ประการ ได้แก่

1) รักษาความเป็นเอกราช 2) รักษาความปลอดภัยภายใน 3) บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร 4) ลัทธิเสมอภาค 5) เสรีภาพ 6) ให้การศึกษาอย่างเต็มที่

ต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในวันที่ 27 มิถุนายน 2475 คือ “พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475” ซึ่งมีผลทำให้เปลี่ยนจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญหนึ่ง เพื่อเป็นการประนีประนอมหรือเพื่อ “ประสานประโยชน์” ได้มีการเชิญพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ร่วมก่อการในคณะราษฎรขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก

ประสบการณ์การเมืองภายหลัง พ.ศ.2475 เป็นแบบวัฏจักร หรือวัฏฏะที่เวียนวน ได้แก่ 1) การมีรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้ง 2) การเลิกล้มโดยการรัฐประหาร 3) ชธรรมนูญการปกครองชั่วคราว และ 4) มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและเลือกตั้งอีก ทั้งนี้ มีตัวอย่าง คือ 1) การรัฐประหาร ในปี พ.ศ.2476 ล้มรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งกระทำโดย พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนาซึ่งหัวหน้าผู้ก่อการ พ.ศ.2475 2) มีกบฏบวรเดช ใน พ.ศ.2476 3) มีการรัฐประหาร ใน พ.ศ.2490 ต่อรัฐบาล พล ร.ต.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ โดยพลโทผิน ชุณหะวัณ 4) มีการรัฐประหาร ในปีพ.ศ.2500 ต่อรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ธาตุน้ำ : มรดกเกี่ยวกับ “เสรีภาพ”

ก. อุปนิสัย หรือลักษณะพิเศษของคนไทยตามทัศนะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้แก่ 1) รักความเป็นไท (love of independence) 2) ปราศจากวิหิงสา (non-violence) และ 3) รู้จักประสานประโยชน์ (power of assimilation)

(ประวัติศาสตร์และการเมือง, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2518, หน้า 3-29.)

ข. คนไทยชอบความเป็นอิสระ ไม่ชอบอยู่ภายใต้การปกครองของชาติอื่นได้พยายามรักษาเอกราชของชาติเสมอมา

ชีวิตประจำวัน เสรีภาพของคนไทยแสดงออกมาพฤติกรรม

1) ในเรื่องการพูดจาว่า “พูดได้ตามใจ คือไทยแท้”

2) ความรักเสรีภาพ แต่บ่อย ๆ ขาดความรู้จักผิดชอบร่วมกัน

ค. เสรีภาพหมายถึง **น้ำไหลไปเรื่อย ๆ** แต่ปัจจัย “น้ำ” หรือเสรีภาพนี้จะเกื้อกูลต่อการรอกงามของต้นประชาธิปไตยได้ต่อเมื่อจัดให้เข้าอยู่ในภาชนะที่เหมาะสม (คือ ภายในขอบเขตแห่งหน้าที่และภารกิจ)

ง. การรดน้ำให้ชุ่มฉ่ำ คือ ต้องไม่มีการแย่งชิงความเป็นอิสระเสรีของคนไทยไป

ธาตุน้ำ : มรดกเกี่ยวกับความเชื่อใน “ความเสมอภาค” คำสอนในเรื่องความเสมอภาคของบุคคลมีในศาสนาต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์ปุถุชนล้วนเป็น “เวไนยสัตว์” หรือ “เวไนยนิกร” คือ มีโอกาสที่จะหลุดพ้นจากโอฆะสงสารได้หากมีความพยายาม พระพุทธศาสนาปฏิบัติความเชื่อในเรื่องชั้นวรรณะโดยถือว่า “ค่าของคน” อยู่ที่ **คุณธรรมความดี ไม่ใช่ชาติกำเนิด**หรือการมีทรัพย์สินเงินตรา

ตัวอย่างคำสอนของพระพุทธศาสนาในเรื่องความเสมอภาค มีเช่น **“กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์”**

(จากสูตรที่ 3 อัมพัญญสูตร พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค, ในพระปริยัติเวที, **พระไตรปิฎกแปลย่อ**, พระนคร : สัมมาชีวิตศิลปมูลนิธิ, 2513, หน้า 22.)

เรื่องความสามารถหรือการได้โอกาสต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการตีความหมายคำสอนในพระพุทธศาสนา มีงานวิจัยของนักสังคมศาสตร์อเมริกัน ชื่อ ลูเซียน แฮงก์ (Lucien Hanks) เกี่ยวกับเรื่องนี้ **“Merit and Power in Thai Society”** แปลโดย จิรโชค วีระสย โดยใช้ชื่อว่า **บุญและอำนาจในสังคมไทย**

36.3 **ธาตุลมในฐาณะปัจจัยแห่งประชาธิปไตย ต้นไม้ประชาธิปไตยเติบโตดีพอสมควร** เพราะมีดินและน้ำที่ถูกต้องอาศัย แต่หากยังเจริญเติบโตไม่เต็มที่อาจ**ถูกลมพัด**ให้กิ่งก้านเสียหาย หรือทำให้ลำต้นเอนและชะงักการรอกงามก็ได้ ต้นไม้ประชาธิปไตยของไทยอาจถูกมรสุมรบกวนเป็นครั้งคราวจากอารมณ์ของบุคคลหรือคณะบุคคลทั้งในระดับ**หน้า (elite)** และระดับคนทั่วไป

ธาตุลม : **ระดับผู้นำ** การปฏิวัติรัฐประหารส่วนหนึ่ง สืบเนื่องมาจากการที่บุคคลระดับบริหารมีบุคลิกภาพแบบ **“อำนาจนิยม”** หรือ **“ปมโบนาร์ต”** มักใช้อารมณ์ หรือไม่ดำเนินการตามกระบวนการประชาธิปไตย

เมื่อไม่มีศรัทธาในกระบวนการประชาธิปไตยหรือชอบตัดสินใจแบบจับพลันโดยไม่ปรึกษาผู้อื่น ย่อมนำประเทศไปสู่ระบบเผด็จการได้

ธาตุลมในรูปของอารมณ์ของผู้นำจึงอาจเป็นอุปสรรคต่อการเป็นประชาธิปไตยได้

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา คือ ฝ่ายนิติบัญญัติมีบทบาทสำคัญยิ่ง ซึ่งอาจทำให้ประชาธิปไตยมีเสถียรภาพหรือทำให้แข็งแกร่ง หรือไม่ได้รับศรัทธาเท่าที่ควร ตัวอย่าง คือ การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้โฆษณาหาเสียงและสัญญากับประชาชนระหว่างหาเสียงว่าจะทำประโยชน์นานาประการให้ แต่หลังจากได้รับเลือกตั้งแล้วมักมีเงินเฉยเสียหรือมีอาจทำตามคำพูดได้ อาจทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในระบบรัฐสภา

ธาตุลม : ประชาชน มีอยู่บ่อย ๆ มีประชาชนเลือกผู้แทนโดยอารมณ์ แทนที่จะใช้เหตุผล คือ ด้วยการเคลิบเคลิ้มไปกับวาทศิลป์ หรือจากการรับประโยชน์บางอย่างจากผู้สมัคร ธาตุลมยังเกี่ยวกับกรณีที่บางครั้งราษฎรเรียกร้องรัฐบาลเกินกว่าที่สถาบันประชาธิปไตยจะตอบสนองให้ได้ในระยะเวลาสั้น ๆ ตัวอย่าง ได้แก่

1) การแก้ไขปัญหาค่าครองชีพหรือปัญหาการจราจรติดขัด เมื่อเห็นว่ารัฐบาลประชาธิปไตยหรือระบบรัฐสภาไม่สามารถทำได้โดยฉับพลัน ก็มักมีแนวโน้มไปในทางสนับสนุนลัทธิอำนาจนิยม คือ ระบบเผด็จการอาจทำอะไรได้เร็วกว่าจริงอยู่แต่ไม่ให้เสรีภาพ

2) การกดดันไม่ให้เสรีภาพตามความเหมาะสม ย่อมจะมีผลเสียในบั้นปลาย คือ ในระยะยาว

36.4 ธาตุไฟในฐานะปัจจัยแห่งประชาธิปไตย ต้นไม้ประชาธิปไตย อาจเป็นเหยื่อของพระเพลิงได้ หากไม่ระมัดระวังให้ดี เพลิงนั้นอาจมาจากภายในก็ได้ หรือภายนอกก็ได้ หรือจากทั้งสองด้านพร้อมกัน

ไฟจากภายใน หมายถึง การแตกแยก การอิจฉาริษยาซึ่งกันและกันในหมู่พลเมืองของประเทศเดียวกัน การทะเลาะเบาะแว้งซึ่งกันและกัน เกิดขึ้นเพราะขาดขันติธรรมและไม่ยอมประนีประนอม การขาดความสามัคคีเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ดังกรณีกษัตริย์ลิจฉวีสมัยพุทธกาล การแตกแยกวิวาทกันเองทำให้บ้านเมืองเสื่อมสลายเห็นได้ชัดกรณีของเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้เป็นเวลาช้านาน

ไฟจากภายนอก หมายถึง ภัยจากลัทธิตรงข้าม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประเทศอื่นเพื่อล้มล้างสถาบันและความเป็นอยู่อย่างไทย ๆ ของคนในชาติ

36.5 การผดุงประชาธิปไตย เมื่อเปรียบเทียบว่าประชาธิปไตยเป็นเสมือนต้นไม้ ซึ่งถูกอิทธิพลของธาตุทั้งสี่ จึงสมควรพิจารณาวิธีการผดุงต้นไม้ประชาธิปไตยในแง่มุมต่าง ๆ กัน ดังนี้

1) **ทำลมร้ายให้เป็นลมดี** ในระดับผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นส่วนไหน คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายอื่น ๆ ต้องทำตนเป็นแบบอย่าง

ในระดับประชาชนทั่วไป ต้องให้มีการปลูกฝังค่านิยมแห่งการใช้ลมปากแทนการปะทะกันด้วยกำลัง คือ เน้นในเรื่องการเจรจาต่อรองกันและมีการผ่อนหนักผ่อนเบา

นอกจากนี้สมควรส่งเสริมการ “ดีเพื่อก่อ” มิใช่การ “ดีเพื่อต่อดี” คือ ด้วยมีเจตนาดี ส่วนการดีเพื่อต่อดี คือ มุ่งประสงค์จะหาเหตุวิวาท

2) **ควบคุมธาตุไฟ** ธาตุไฟมีทั้งคุณและโทษ

ไฟมีโทษเมื่อปล่อยให้ลุกลามเป็นพระเพลิง ไฟมีคุณเมื่อควบคุมให้อยู่ในขอบเขต

ไฟที่จะทำให้ต้นไม้ประชาธิปไตยงอกงามได้ ก็คือ การเผาไหม้อันเกิดจากบู้ซึ่งเป็นเสมือนนิวตริโนของต้นไม้ซึ่งจะต้องปลูกฝังให้มี คือ **ไฟแห่งความปรารถนาที่จะให้ประชาธิปไตยมีงอกงามขึ้นในผืนแผ่นดินไทย**

การใส่เชื้อไฟแห่งความปรารถนาดังกล่าวจะต้องให้แสดงออกมาในรูปของการปฏิบัติเริ่มตั้งแต่การดำเนินชีวิตของบุคคลเอง ของครอบครัว ของกลุ่มเพื่อนบ้าน ของกลุ่มผู้ร่วมงาน เป็นต้น

37. บทสรุป

หลักการแห่งประชาธิปไตยมีประเด็นสำคัญ ๆ คล้าย ๆ กัน ได้นำเสนอข้อ คิดเห็นของนักวิชาการต่าง ๆ กัน เพื่อจะได้มีโอกาสอธิบายหลักการให้เข้าใจแจ่มชัดยิ่งขึ้น กรณีไทยได้เปรียบเทียบกับธาตุทั้งสี่โดยถือว่าประชาธิปไตยเปรียบเสมือนต้นไม้ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยนานาประการ

38. ตัวอย่างคำถาม

- 1) ศัพท์ “ประชาธิปไตย” ใช้ในความหมาย ซึ่งกำหนดเป็นวงรอบหรือฐานะใหญ่ ๆ 3 ประการ ได้แก่อะไรบ้าง
- 2) ประชาธิปไตยทางอุตสาหกรรม คืออะไร
- 3) รากศัพท์ดั้งเดิมของประชาธิปไตยมาจากภาษาอะไร และแยกศัพท์ออกเป็นอะไรบ้าง
- 4) ยุคใดที่ประชาธิปไตยถูกมองในแง่ไม่ดี
- 5) ทำไมบิดาผู้สถาปนาสหรัฐอเมริกาชอบที่จะเรียกระบบการปกครองอเมริกันว่าเป็น “สาธารณรัฐนิยม” มากกว่า “ประชาธิปไตย”
- 6) ศัพท์ “เกียรตินิยม” ที่นำมาใช้กับประชาธิปไตย มีตัวอย่างในประเทศที่ไม่ได้ปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย อะไรบ้าง

- 7) ประชาธิปไตยแบบระดมพี หมายถึงอะไร
- 8) วาทะสำคัญของเปอริคลีส และลินคอล์นที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย กล่าวหนึ่งในโอกาสอะไร
- 9) “กลไกภายใน” ซึ่งควบคุมรัฐบาลให้มีอำนาจจำกัด คืออะไร
- 10) Kangaroo Court และ Klu Klux Klan คืออะไร
- 11) Vox Populi Vox Dei คืออะไร เกี่ยวพันกับนาซาโซอย่างไร
- 12) “ประชาชนเปรียบเสมือนรากไม้ รัฐเป็นผลไม้ม” เป็นวาทะของผู้ใด
- 13) Town Meeting หมายถึงอะไร
- 14) ประชาชาติที่เคยใช้ในอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นกรณีใด
- 15) Kibbutz หรือสังคหคาม คืออะไร มี ณ ที่ใด
- 16) เงื่อนไขแห่งการเป็นประชาธิปไตยของรูสโซ วิจารณ์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม มีอะไรบ้าง
- 17) แนวคิดแบบประชาธิปไตย มีอยู่บ้างหรือไม่ในมัธยมสมัย และยุคศักดินา
- 18) หากเลียนแบบวาทะของลินคอล์น การให้คำนิยามประชาธิปไตยแบบโดยอ้อม จะเป็นอะไร
- 19) “การแสดงความจำนงด้วย 1 บัตร” หมายความว่าอะไร
- 20) กลุ่มประเภทผู้ประกอบการเกี่ยวกับลัทธิพหุนิยม หรือพหุลักษณะอย่างไร
- 21) ระบุเงื่อนไขแห่งการเอื้อต่อประชาธิปไตยของการมีกลุ่มหลากหลาย
- 22) วาทะของลอร์ด แอ็คตัน มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการทำให้อำนาจแยกกระจายอย่างไร
- 23) กลุ่มหลากหลาย เกี่ยวข้องกับการเรียนหรือแบบฝึกหัดแห่งประชาธิปไตยหรือไม่อย่างไร
- 24) กลุ่มลูกหลานและกลุ่มล่อแหลม หมายถึงอะไร
- 25) จงอธิบายวาทะของวินสตัน เชอร์ชิลล์ที่ว่า “ประชาธิปไตยเป็นระบบที่เร็วที่สุด แต่ระบบอื่นเร็วยิ่งกว่า”
- 26) Basic Democracy, Guided Democracy คืออะไร มีปรากฏในประเทศอะไร อายุขาน และเบนนาซีร์ บุตุโต เป็นใคร
- 27) สิทธิในการเลือกตั้งเกี่ยวข้องอย่างไรกับการเป็นพลเมือง ทำไมลูกค้ำในร้านค้า ไม่มีสิทธิในการออกเสียงเลือกผู้จัดการ
- 28) ทศบัญญัติแห่งประชาธิปไตย หมายถึงอะไร

- 29) ระบุสาเหตุที่มีผู้เสนอว่าวาระการดำรงตำแหน่งควรเป็นเพียงระยะสั้น ๆ เช่น เพียง 2 ปี เป็นต้น
- 30) การให้สิทธิแก่ผู้บรรลุนิติภาวะและแก่สตรีมีเหตุผลประกอบอย่างไร ทำไมกลุ่มประเทศลาตินจึงให้สิทธิแก่สตรีค่อนข้างล่าช้า
- 31) บุรุษอเมริกันมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเกือบทุกคนประมาณกี่ปีมาแล้ว และสตรีฝรั่งเศสได้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเมื่อใด
- 32) ระบุสาเหตุ และเหตุผลที่เกี่ยวกับการละเว้นไม่ออกเสียงหรือไม่ลงคะแนนเสียง
- 33) 3 เกณฑ์หลักแห่งประชาธิปไตย ได้แก่อะไรบ้าง
- 34) การมีสุทธรรศนียต่อโลก หมายถึงอะไร
- 35) หลัก **One man one vote** กับ Plural voting ต่างกันอย่างไร ที่เคยใช้ในอังกฤษ เป็นอย่างไร
- 36) จุดอุดมภ์ แห่งประชาธิปไตยคืออะไร
- 37) นักการเมืองกับรัฐบุรุษแตกต่างกันอย่างไร
- 38) กาลามสูตร คืออะไร
- 39) 3 อธิปไตยในพุทธศาสนาเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างไร
- 40) **ปมโมนาปาร์ต** เกี่ยวกับลักษณะทางจิตวิทยาอย่างไร
- 41) นายพลเดอโกลย์เกี่ยวกับการเมืองของประเทศอะไร
- 42) สรุปความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง
- 43) ปัจเจกชนนิยม แตกต่างกับรัฐนิยมอย่างไร
- 44) ระบุข้อแตกต่างระหว่างสังคมเปิดกับสังคมปิด
- 45) สาธารณประโยชน์จิต เกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างไร
- 46) การครองชีพเพื่อการเมืองกับการครองชีพโดยพึงการเมืองเกี่ยวกับเสรีนิยมของคนชั้นสูงอย่างไร
- 47) รอบบิเนส มีบทบาทเกี่ยวกับการอุดมศึกษาของอังกฤษอย่างไร
- 48) มัชฌิมวิถีอธิปไตยเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อความเป็นประชาธิปไตยอย่างไร
- 49) ระบุความหมายของคำกล่าวที่ว่า “รัฐบาลกับราษฎรเป็นเสมือนกระจกเงาซึ่งกันและกัน” จงระบุลักษณะบุคลิกภาพแบบอำนาจนิยม
- 50) ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยของอินเดีย มีอะไรบ้าง
- 51) อุปนิสัยของไทยที่เอื้อต่อความเป็นประชาธิปไตย ได้แก่อะไรบ้าง

- 52) ชาติดินและน้ำ สันับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการเป็นประชาธิปไตยของไทยอย่างไร
- 53) คำกล่าวของเพลโตที่ว่า “รูปแบบการปกครองย่อมแตกต่างกันออกไปแล้วแต่อุปนิสัยของคน” มีความสำคัญอย่างไรในเชิงรัฐศาสตร์

“For each President...is the President **not only of all who live**, but...of all who have yet to live. His responsibility is not only to those who elected him but also to these who will **elect his successions for decades to come.**”

John F. Kennedy

“ประธานาธิบดีแต่ละคนเป็นประมุขไม่เพียงแต่ของบรรดาผู้คนทั้งหลายที่มีชีวิตอยู่ แต่ของบรรดาผู้ที่จักถือกำเนิดขึ้นมาภายหลังด้วย ประธานาธิบดีมีความรับผิดชอบไม่เพียงแต่กับผู้ที่ได้เลือกเขา หากยังต้องรับผิดชอบต่อผู้ที่จักใช้สิทธิในการเลือกประธานาธิบดีคนอื่น ๆ ในหลายทศวรรษต่อไป”

จอห์น เอฟ. เคนเนดี

